Bjälbo-Jarlen

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk har digitaliserats av Dramawebben och anpassats för Projekt Runeberg i december 2013 av Ralph E..

Bjälbo-Jarlen SKÅDESPEL I FEM AKTER AF *August Strindberg* STOCKHOLM, BJÖRCK & BÖRJESSON

Bjälbo-Jarlen

SKÅDESPEL I FEM AKTER

AF

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM, BJÖRCK & BÖRJESSON

STOCKHOLM,
A.-B. FAHLCRANTZ' BOKTRYCKERI, 1909.

PERSONER:

BIRGER JARL.

VALDEMAR, HANS SON, KONUNG.

SOFIA, ERIK PLOGPENNINGS DOTTER, HANS GEMÅL. JUDIT (JUTTA) HENNES SYSTER.

MAGNUS, PRINS, VALDEMARS BROR, SEDERMERA HERTIG OCH VICEKONUNG (MAGNUS LADULÅS). BENGT, HANS YNGSTA BROR. IVAR JANSSON BLÅ. BISKOP KOL.

PROSTEN LARS I OPPUNDA. VÄKTAREN PÅ BRANTBERGET. HANS, HOFNARR HOS MAGNUS. PETER, NARR HOS IVAR BLÅ. MATS STALLDRÄNG. FISKAREN.

SARACENEN, JARLENS LIFVAKT (STUM). JUNKER KARL, AF FOLKUNGAÄTT. ASTROLOGEN.

BIPERSONER.SCENERI:

AKT I.

Brantberget. (Sandberget, sedan Brunkeberg.) AKT II.

Yttre Borggården. Jarlens arbetsrum. Helgeandshusets gård.

AKT III.

Storkyrkan.

Bjälbo.

AKT IV.

Helgeandshuset.

AKT V.

Jarlens arbetsrum.AKT I

Brantberget (sedermera Brunkeberg) med Vårdtornet, nedanför tornet är en ölbod, som hålles af Väktaren, i en sänka synes tornet Kärnan af Stockholms nya Slott och Storkyrkans spira. På Slottet lyser i Jarlens fönster. Till venster i berget en förfallen kyrkogård med ett par små grafvar med blommor, och ljus i lyktor, som stå på marken.

Den 2 November, Alla själars dag (Äller Seelen, Le jour des mörts, Alla dödas dag). Gråväder, halfskumt.

Till höger en håla med ett krusifix öfver, der Eremiten bor.

VÄKTAREN står nere på berget.

FISKAREN med en korg från höger.

VÄKTAREN.

God morgon, Svåger! Ge si hvad Da har fått i natt!

FISKAREN.

Inte något vidare att tala om! — Bara en lax i kistan, och den skall opp till slottet — för ty den här nya skvaltkvarn liksom skämmer bort fisket! — Nu ska jag sitta hos Dig, tills de öppnar stadsporten.

VÄKTAREN.

Ska Du på slottet? Du?10

BJÄLBO-JARLEN

FISKAREN.

Ja, de måtte ju ha fisk till fastemat. — Allhel-gona i går och Alla döda i dag. — Jarlen är ju så sträng i sina vanor, så han fastar hela året om!

VÄKTAREN.

Men Kung Valdemar är lösare i köttet, han. —

FISKAREN.

Det må han vara — för han har inte mord och mened på samvetet . . .

VÄKTAREN.

Tyst Du, Jarlen har öronen ute . . . och han sofver inte. — Ser Du det lyser i hans fönster nere i slottet!

FISKAREN.

Ja min sann gör det! —

VÄKTAREN.

Och man vet icke, om han är oppe i otta eller om han aldrig gått i säng.

FISKAREN.

Nu får Du allt ropa ut snart, för jag ser på strömmen, när det är tider — det går en grå lysning på vattnet, och då börjar laxen slå.

VÄKTAREN.

Jag har bättre märke än sa. Det är skorstensröken nere i Helgeandshuset . . . och munkarna här i backen de följer mig. — Tyst nu!

Går upp på det låga tornet, derpå ropar han.

Dominus custodit te,

Dominus protectio tua, Super manum dexteram tuam!

EREMITEN synes i grottan.

Per diem sol non uret te neque luna per noctem. Drar sig in igen. Klosterklockan höres pingla på följande rytm.

paus.

paus.

VÄKTAREN ner från tornet.

FISKAREN sitter vid ölboden.

VÄKTAREN.

Vill Du ha värmdt öl, svåger? Gumman sofver ännu, för hon är krasslig, och pojken är oppe i stallarna och gör odygd. — —

FISKAREN.

Jag vill inte dricka något, för vi ska ut till grafven — din pojke är en stor rackare, som narrar mina till spela pjes — och de sa i går, att din Hans ärnar söka till narrsysslan hos Prins Magnus.

VÄKTAREN.

Gud nåde mig för den pojken — en narr är han på narri, men ska han bli det på allvar, då12

stympar jag honom! Jag ska ringa honom i näsan som en gris, att han inte ska mägta säga mamma!

FISKAREN.

Han är en rigtig spratt-skorf; om man lägger'n på ryggen, så knäpper han och är putz-weg . . . Och när han är hemma, så bara äter han och röter — låt'en gå Du, till hofs, der blir han bordheder och stor-trut —

Paus.

Nu öppnar de stadsporten — go morron med Dig, svåger — helsa syster!

VÄKTAREN.

Vet Du, jag får gå ifrån det här jag också, för de har fått väktare i stadskyrkans torn, och nu vill de sätta ner lön för mig . . .

FISKAREN.

Ni är som fjäder-loppor allesamman, kan inte sitta stilla . . .

VÄKTAREN.

Men Du kan sitta stilla, Du, i båten . . .

FISKAREN.

För det skall man!

Paus.

Här kommer — en riddare — ser Du?

VÄKTAREN.

Gissa hvem det är!

Paus.

Det är Junker Karl!

FISKAREN.

Jag tror! — Han undgick hålknäcken vid Herrevadsbro, men fast han är rak som en kornknekt, står han inte Rabbis, om Jarlen får'n om halsen ...

VÄKTAREN.

Junker Karl!

FISKAREN.

Nu går jag! Go morgon för sista gången!

VÄKTAREN.

Go morgon med Dig, svåger! Kom snart igen, för jag blir inte gammal här på berget!

FISKAREN.

Berget är bra, att bygga på, sanden är lösare!

VÄKTAREN.

Vattnet är lösast, och på det har man inte många byar ogådda!

FISKAREN.

Du är annsjuk, svåger, Du skall alltid ha något annat — än det Du har. —

VÄKTAREN.

Som folket mest! — Junker Karl — som ville bli Jarl! men inte blef.

FISKAREN.

Stackars karl! — Hör Du, svåger! Hvem är den här Eremiten, som har kommit hit?

VÄKTAREN.

Jo, det är en dävla sort eremit. — Han var14

prest i Oppunda, och när det ogifta ståndet infördes af Påfliga Legaten i Skeninge, så tog de hustru och barn ifrån honom, och då blef han tokig. — Han är menskohatare!

FISKAREN.

För så lite! Om de ville resa af med min käring, så skulle jag inte sätta mig i en håla.

VÄKTAREN.

Säg hundkoja! för han rusar och skäller som en köter bara det kommer en menniska. — Min Hans, pojken, kan reta honom så bra — Du skulle höra på de der två!

FISKAREN.

Nej, nu går jag!

VÄKTAREN.

Vänta lite!

FISKAREN.

Nej, nu väntar jag inte längre.

Går.

*

JUNKER KARL in, antyder en af grafvarna och frågar Väktaren.

Är det den grafven, Väktare?

VÄKTAREN.

Jag är inte dödgräfvarn, men det är den.

JUNKER KARL lägger en krans på grafven och gör en tyst bön.

Hvem har tändt ljus?

VÄKTAREN.

Det har Jarlen låtit göra; det låter han göra hvarje år på Alla dödas dag, som är dagen efter Allhelgona, som var i går! Och detta som botgöring för Herrevadsbromorden . . .

JUNKER KARL.

Vet Du hvem som ligger härnere?

VÄKTAREN.

Ja, det vet jag; men man säger det inte hvar dag, man har inte råd att säga't hvar dag, när man har hustru och barn.

JUNKER KARL.

Då vet Du, att det är Magnus Broks son, min

frände, Knut Folkungen.--Är det sannt, att det

sker mirakler — här vid grafven?

VÄKTAREN.

Inte här, men vid Holmgers graf--Han var

ju ingen engel i lifvet, men efter han vardt halshuggen och var slösare, så blef han helgon efteråt. —

JUNKER KARL.

Jarlen Birger tänder ljus på offrets graf — han ångrar sig alltså!

VÄKTAREN.

Det tror jag inte Jarlen gör — men han är tvungen ställa sig så!

JUNKER KARL.

Hvem kan tvinga honom?

VÄKTAREN.

Säg det! Den obetvinglige tvingas af folket, som han tror sig betvinga.

JUNKER KARL. Är Eremiten inne i sin grotta?

VÄKTAREN. Ja, men han bits!

JUNKER KARL. Han biter inte mig, bara Dig!

Går till grottan. Fader Laurentius!

EREMITEN Ut.

Hvem kallar?

JUNKER KARL. Känner Du mig?

EREMITEN. Junker Karl! Hvad vill Du, min son?

JUNKER KARL.

Hör mig!

EREMITEN.

Tala!

Paus. JUNKER KARL. Efter hundraårig strid mellan Blotsvens hedniska afkomlingar och Den Helige Eriks har landet fått fred, och Kristus har segrat på Blotsven. Men det måste offras först, och Birger Jarlen tog knifven

i hand och anställde offringen. — — Det ångrar han inte! Men han lider af meneden och mordet--

EREMITEN.

Påfven Innocentius IV ålade honom som bot att gå till den heliga grafven, men i utbyte fick Jarlen göra korståg mot Finnarne, och för absolutionens erhållande måste han lefva som penitentiarie. — Han bär en tagelskjorta, äter aldrig kött, dricker aldrig vin . . .

JUNKER KARL.

Och den dålige rådgifvaren Biskop Kol fick gå till den heliga grafven, som nyss liar återfallit i Saracenernas händer, sedan den Franske Ludvig den Helige gått om intet i sjette korståget. — — Nu är som sagdt fred i landet — men det återstår ett trätofrö.

EREMITEN.

Det är Junker Karl!

JUNKER KARL.

Det är jag!

Paus.

När min far, Ulf Fasi, som före Birger var Jarl hos Kung Erik, hade aflidit, kastade man sina ögon på mig såsom efterträdaren. Detta vet Birger, och han vet, att hvarje gång han gör sig misshaglig, så vänder sig folkgunsten till mig! Men jag känner ingen kallelse att styra, jag vill icke gå som en lif dömd, och jag älskar mitt land högst af allt, derför, fader Laurentius — vill jag draga ut från min fädernebygd — taga korset och aldrig återvända mer!

EREMITEN.

Det är ett offer, som Gudi behagar.

JUNKER KARL.

Men Du skall först fästa tecknet på min kappa och ge mig invigningen, fastän jag icke är riddare!

EREMITEN.

Det vill jag göra!

JUNKER KARL lemnar ett kors af rödt kläde, som Eremiten fäster på

hans axel.

EREMITEN.

Tag ditt kors, följ verldens frälsare, ty hvar och en, som öfvergifver hus eller bröder eller systrar eller fader eller moder

skriker af smärta och blir vild

eller hustru eller barn . . .

afbryter sig för mitt namn skull . . .

JUNKER KARL.

Jag har skiljt mig från min käresta . . .

EREMITEN vild.

Men icke från maka och barn!

Rasar.

"Jag är en man, som har pröfvat elände under hans vredes ris. Mig har han fört och låtit vandra genom mörker och icke genom ljus. Han har uppfrätt mitt kött och min hud. En lurande björn är han emot mig, ett lejon, som ligger i försåt."

JUNKER KARL öfverlemnar ett pergament.

Och så har jag sålt mina gårdar — här äro köpebrefven, som jag beder Er öfverlemna åt Jarlen, att utdelas till Helgeandshus, Kyrkor och Kloster.

EREMITEN vaknar till besinning.

Jag skall lemna dem. — Jag skall; har Ni tagit afsked af Er käresta, eljes gör det icke, ty det är det bittraste af allt, hvem är hon, hvad heter hon?

JUNKER KARL.

Fader Laurentius! Du öfverlemnar gåfvobrefven till Jarlen och säger honom, att nu kan han sofva lugnt för Junker Karl.

EREMITEN.

Men Du skall hemta svaret hos mig — jag flyttar i dag ner i Helgeandshuset och möter der med Jarlen — gå nu och säg afsked åt allt hvad Du har kärast i lifvet, kärare än lifvet sjelft —

Vildt.

"Mina dagar hasta undan snabbare än väfva-rens spole; de försvinna utan hopp! Ja, tänk derpå, att mitt lif är en fläkt, att mitt öga icke mer får se någon lycka — —"

JUNKER KARL.

Fader Laurentius, man har tagit hustru och barn ifrån Er . . .?

EREMITEN.

Kyrkan har tagit dem och förklarat min lilla son oäkta . . .

JUNKER KARL.

Då skall Du säga med Hiob: Herren gaf och Herren tog, välsignadt vare Herrans namn!

EREMITEN.

Det kan jag inte; tröstare, Du kommer till mig att söka tröst, men har Du ett godt ord att ge ifrån Dig?

JUNKER KARL.

Uträtta mitt ärende, och jag söker Dig i Helge-andshuset!

Går.

EREMITEN

drar sig in.

HANS Väktarens son, in.

VÄKTAREN.

Så fin Du är!

HANS.

Finner Du det, far?

VÄKTAREN.

När det är så, så finner jag det så!

HANS.

Du är kvick i mun, så Du borde bli husnarr som jag. — Ja, jag har skänkt bort mig till Prins Magnus, för jag spelte med hans stallknektar och förlorade.

VÄKTAREN.

Du skulle sluta så . . .

HANS.

Det är inte slut än . , .

VÄKTAREN.

Men halsbandet har Du, gåfträl!

HANS.

Narren och hund förtjena sitt brö med mun!

VÄKTAREN.

Trut hade Du!

HANS.

Ska lefva på den också! — Men nu får jag säga kungen och prinsarna hvad ingen ann vågar . .. Det smakar något.

VÄKTAREN.

Hundpiskan smakar också.

HANS.

Bättre än mors käpp. — Nu törs Ni inte slå mig mer, för jag är hofman — eller rådsherre, för jag får ge goda råd, som ingen begär. — Prins Magnus är en karl, han kan höra ett förståndigt ord utan att bli ond! Det kan inte Du, far; Prins Erik han håller med om allting, det är en sån der ja-herre! och Kung Valdemar, han vill bara ha moro med sina Danska fruntimmer — —

VÄKTAREN börjar intresseras.

Och Jarlen då? Den törs Du inte på?

HANS.

Den törs inte fan på! Det vill säga, jag har22

inte kommit längre med honom än till hans kök, och det var ingenting för mig — då var mors lör-dagspölsa lika bra. — Men jag har ingenting egentligen emot Jarlen, annat än han är inskränkt till sitt förstånd! Han förstår inte skämt, förstår Du, alltid frän, den enda han ger sig för är Ivar Blå, han med kappan; när Jarlen får se den blå kappan, så tittar han efter, om det sitter en Kung der, men nu skall jag tala om en stor nyhet . . .

VÄKTAREN.

Står Du och öfvar Dig på mig till middagens förlustelse, pojke?

HANS.

På Dig eller någon annan! — Jo, Jarlen tänker gifta om sig bara för att reta pojkarne . . .

VÄKTAREN.

Tyst, för allt i verlden . . .

HANS.

Tyst? Jag är ju anställd som pratmakare, och född till!

VÄKTAREN.

Följ då din kallelse! Du kunde ha slutat i galgen eljes, för din tungas skull.

HANS.

Jag tror jag funnit min ställning i lifvet — som frispråkare — bara inte halsbandet vore! — Der kommer en så kallad pilgrim, vet Du hvarför de har snäckor i hatten? —

, och

VÄKTAREN. För att de går så långsamt!

HANS.

Den som går långsamt borde ju ha vingar--

nej, de har snäckor i hatten, derför att Du inte vet, att det är musslor — — Tack för mig, nu har Du förhört min lexa.

VÄKTAREN.

Ska Du ha mig till narr, din egennyttiga tok? HANS.

Jag skall väl ha någon, ja me!

Går.

VÄKTAREN.

Ja! Den har nog funnit sin plats i lifvet! Och så godt va de!

BISKOP KOL som Pilgrim, in, med en torr palmkvist på stafven, sträcker på sig, flåsar, sätter sig på en bänk vid ölboden.

VÄKTAREN. Hvarmed kan jag tjena?

BISKOP K. ser på honom.

VÄKTAREN. Något drickbart?

BISKOP K. skakar på hufvudet nekande.

VÄKTAREN.

Långväga? Fremmande land? Saracener? Heliga grafven?

BISKOP K.

Hvad är det för graf der?

VÄKTAREN.

Herrevadsbrografven? Der ligger Magnus Broks son, som blef halshuggen, förrädiskt — —

BISKOP K. rörelse.

Hvem har tändt ljus?

VÄKTAREN.

Det har Birger Jarlen låtit tända till försoningsgerd, det är nemligen Alla Dödas dag . . .

BISKOP K. upptäcker Slottet och Storkyrkan.

Hvad ser jag? drömmer jag?

VÄKTAREN.

Det är Stockholms hus, Kungshuset, och det är Stadskyrkan, Sankt Nikolai.

BISKOP K.

Hvem bor i grottan der?

VÄKTAREN.

Det är en Eremit, som är klok ibland och tokig ibland, för kyrkan har tagit hustru och barn ifrån honom!

BISKOP K.

Hvad heter han?

VÄKTAREN.

Det är prosten Laurentius i Oppunda, fordom —

BISKOP K. reser sig.

Lars i Oppunda!

Går till grottan.

EREMITEN ut.

Det är Biskop Kol!

BISKOP K.

Ja! Det är jag, Lars!

EREMITEN.

Från Den Heliga grafven?

BISKOP K.

Åtta år, till fots! I fångenskap och sjönöd, med hugg och slag, nu har jag sökt försona Herrevadsbro, och jag ser, att Birger ännu tänker på våra brott. — Har han frid?

EREMITEN.

Han har icke frid, men landet njuter fred. Hans dotter är gift med en Norsk Konungason, och hans son med en Dansk Konungadotter . . .

BISKOP K.

För mig till Helgeandshuset, att jag må råka Jarlen, sedan jag hvilat ut, och hängt upp mina blodiga skor vid Sankt Gertruds altare!

EREMITEN.

Jag skall också till Helgeandshuset för att gå i vinterläge, ty det blir för kallt häruppe. — —

BISKOP K.

Hvad gör Du här?

EREMITEN.

Jag gömmer mig och min sorg.

Vild.

De ha tagit hustru och barn ifrån mig!

BISKOP K.

De tog mina först! Bär ditt kors med tålamod och späk din kropp!

EREMITEN vild.

Det är inte kroppen, det är själen, det är hjertat! döda mig, bränn upp mig, och det gör ondt ändå, det tar aldrig slut, ty det är af evigt lif . . .

BISKOP K.

Vill Du gå nu?

EREMITEN lugn.

Jag skall gå, men säg ingenting; om jag möter dem, så kastar jag mig i strömmen . . . Hur var det Du ville? Helgeandshuset? Ja! Låt oss gå! Junker Karl, och Herrevad! Nu gå vi!

Går med Biskop K.

Ridå.AKT II

Yttre Borggården till Stockholms Hus. I fondens bakgrund tornet Kärnan, framför är Tornerbanan; till höger stall och trädgård, till venster en länga af Slottet, der »Jarlens fönster» synes. Utanför detta balkongfönster är en bastion (rundt lågt torn) med Lejonkula.

Invid Stallet och på Rännarbanans palisad äro toraer-lansar med vimplar uppställda och sköldar upphängda. Utanför Stallet äro två hundkojor; derbredvid stallkvastar.

HANS NARR

Väktarns son, i drägten, kommer från venster och går mot Mats Stalldräng, som står och hänger utanför stalldörrn.

MATS.

Nå, Hans, har Du tjenstgjort nu?

HANS vresig och allvarlig.

Näh, de va inte upplagda; och Jarlen tål mig inte, det saknas sympatier, kunde man säga, och för resten var det så fint folk, mest utländingar, som talte utländska, det saknades förståelse med ett ord!

MATS.

Det är ju inte roligt att gå oförstådd genom lifvet.30

HANS.

Dra ihop så här mycket folk, derför att staden fått privilegier, hofvet tak öfver hufvet och prosten fått en prostkörka!

MATS.

Hvad var det allt för ena?

HANS.

Orkar Du höra på dem? Erkebiskop Lars Lilje, Biskoparna Lars och Magnus, Herrarne Brahe, Sparre, Båth, Oxenstjerna och Trolle, Ryska Storfursten Andreas och något konstigt på witsch som en knutpiska. Franska Sändebudet från Ludvig den Helige, Englands Ambassadör från Henrik III. Rådsherrar från Hamburg och Lübeck, Spioner från Kristoffer i Danmark och Håkan i Norge . . . med ett ord: det var inte något för mig! — Jarlen talte latin och drack vatten, Kung Valdemar berusade sig lindrigt vid soppan redan och fick inte säga ett ord. Prins Magnus grälade med Norrmännen, det var inte lyckadt! kunde man säga.

MATS.

Nå men damerna?

HANS.

De syntes inte, efter som det inte fanns någon fru i huset.

MATS.

Men dronningen är väl fru i sitt hus . . .

HANS.

I Jarlens hus, menar Du!

MATS.

Akta Dig, Jarlens fönster ser på oss!

HANS.

Fadersögat! — Men gardin är ju för . . .

MATS.

Han står nog bakom . . . Akta Dig!

HANS.

Rike och Råd sköter han som en ryktare, men hålla reda på pojkarne, det kan han inte — men det kan inte fan sjelf! De trasslar och hysslar med kvinnfolken, och här kokas någon soppa, som får sörplas en gång . . . Det har kommit en svägerska från Danmark — —

MATS.

Ja! hvad är det för en?

HANS.

Det är dronningens syster, kallad Jutta, alias Judit, som skall vara abbedissa, men är inte mera andlig än jag och Du . . . men skön! vacker som en dag! en vacker dag nemligen!

MATS.

Men Du har glömt Herr Ivar Jonsson, Ivar Blå . .

HANS.

Med kappan! Han kommer alltid efter, för han vet han inte är välkommen. Det är en stor skalk, och vi trifs godt tillsammans, han och jag, men man vet aldrig, när det är allvar eller skämt han menar . .

MATS.

Der kommer Din herre!

HANS.

Prins Magnus! — Och dronningen! med tärnor

— det skall bli vapensyn till tornerspelet i morgon

— då får jag inträda i tjenstgöring . . .

MATS.

Nej, de tog af in i trädgården!

HANS.

Jag tycker inte om det här trasslet . . . går och drar med andras damer; när hvar och en tar sin, så får jag ha min, i fred! sa far min! —

MATS. Hvar är Kungen då?

HANS.

Han går och bynnas på svägerskan, och här ha vi mycket olefvadt än . . .

MATS.

Är de inne på odygden?

HANS.

Jag vill inte båsa för oburet fä; men so med ok och kvinna med blått öga, de' ha de inte fått

för dygdens skull!---Hvad är detta för ett

åbäke?

Ivar Blå's Husnarr Peter in; vanskaplig och utspökad.

MATS.

Det är en kollega, tror jag?

HANS misslynt.

Den der?

PETER Ivar Blå's Husnarr.

Ursäkta!

HANS.

Hvad vill herrn? Hvem är herrn?

PETER.

Jag heter Peter!

HANS.

Säg Petter eller Jöns, helst Jöns från Jönsarbo! PETER.

Nej, jag är från Gröneborg. . .

HANS.

Från Ivar Jonsson Blå, då är det rätt då, att Du är från Jonasbo! —

Till Mats.

Det är visst en sån här objektiv narr. MATS.

Hvad är det för sort?

HANS.

En subjektiv narr, det är ett kvickhufvud, som skojar med de andra, det är jag; en objektiv narr är ett dumhufvud, som de andra skojar med! — Nå, Jöns, hvar är Din herre?

PETER. Han kommer strax.

HANS.

Jag frågte hvar han är!

PETER.

Det vet jag inte! — Hvad heter Du? HANS.

Det rör Dig inte!

PETER

pekar på sköldar och lansar. Hvad är det der för slag?

HANS.

Det är stekpannor och spett!

PETER enfaldigt.

Hvad ska de göra med dorn?

HANS. De ska slagta grisar!

PETER pekar på kvastarna. Hvad är det för slag?

HANS.

Det är tornerlansar! Ska vi bryta en lans på rännarbanan kanske?

Räcker en kvast och tar en sjelf. Wollen Sie, mein Herr! — Ein, zwei, drei! De sköna damerna betrakta oss från sina upphöjda platser, trumpeterna smattra, hästarna gnägga och stridsropen runga! Ha, matador! Kärlek och skönhet!

Hvem är min hjelte, mitt hjertas dam? Allez, Riddare! —

De låtsas rida in på banan och tornera med kvastarna.

A vous, Monsieur!

Saluterar. De rida spärr.

Prins Magnus och Drottning Sofia ha inträdt med Tärnor och Pager samt betrakta skrattande skådespelet.

PETER.

Du slåss, kältring!

HANS.

Öppet visir, Riddare af den Blå kappan! Andra volten! — Qui vive?

PETER.

Jag förstår inte hvad Du säger!

HANS.

Qui vive? — Bète noire mon joli! — Tredje volten! Damernas mëlée! — Pële mële! mina herrar och damer. — Honnör för fanan! Hup! Hup! Hup! Peter faller, Hans sätter sin fot på hans bröst. Dö, din hund!

DROTTNINGEN fram, skrattande. De gråce! Nåd, stränge riddare!

HANS.

Ingen nåd för den, som svikit sitt hjertas dam!

MAGNUS befriar Peter.

Håll! Håll!

PETER upp, flyger på Hans.

Du ska få, Du, kältring!

Brottas.

MAGNUS skiljer dem.

Hvad är det här för en riddare som slåss! Få se på vapnet! — Ivar Blå! Himmels Tausend! Släpp honom, Hans! Annars få vi!

HANS lyfter Peters kappa.

MAGNUS. Hvad ser Du efter?

HANS.

Jag ser efter, om han har en liten kung under kappan! — Men Du ska bära'n på båda axlar; och skall jag bryta en lans till för min dam — så må det vara med en riddare utan tadel!

DROTTNINGEN. Hvad heter din dam, Hans?

HANS.

Belle et Fidéle! Skön och Trogen!

DROTTNINGEN förlägen.

MAGNUS blir ond.

Stalldräng! Bind opp de här hundarna, så de inte slåss och skälla!

MATS

binder narrarna vid hvar sin hundkoja. MAGNUS.

Vapensyn, mina damer! till morgondagens tornering. Sköldarna pröfvas, om de ge klang, och lansarna skådas, om kvist eller kvissla kan vålla en tapper riddares ofärd. — Damerna slå med stålspön på sköldarna, och lansarna undersökas af pagerna.

TÄRNER och PAGER sjunga dervid. (Melodi: Se Bergström & Höjer, Svenska Folkvisor).

Och jungfrun hon gångar i rosendelund, Der fick hon se ståndande så fager en lind, Den allrin'gen sorg fördrifva kunde.

Och kära Du lind, emedan Du kan tala: Är ingen i verlden till, som Dig kan hugsvala, Den allrin'gen sorg fördrifva kunde.

Och ingen är i verlden, som mig kan hugsvala, Förutan Kung Magnus, den jag aldrig med får tala, Den allrin'gen sorg fördrifva kunde.

DROTTNINGEN till Magnus, talar. "Förutan Kung Magnus, den jag aldrig med får tala."

Hvilken Kung Magnus?

MAGNUS.

Säg det!

DROTTNINGEN.

Är det Du?

MAGNUS.

Inte är jag Kung, men vore jag, skulle far icke skicka mig ner på gården att leka.

DROTTNINGEN.

Hvad heter det?

MAGNUS.

Jo: när Jarlen ville bli ensam med de fremmande herrarne, vinkade han Valdemar, Kungen: "Gå ner på gården och lek!" sa han.

DROTTNINGEN.

En leksakskung.

MAGNUS.

Hur var det med sköldarna? Klang det friskt i stålet, eller klang der svek? Kunde lansarna sjunga om ärlig strid eller om dulgadråp?

DROTTNINGEN.

Spörj Du, lite vet jag; mången har fallit i den leken, som stod i striden. — — Der är Valdemar och Judit!

MAGNUS.

Med larver för ansigtena! Valdemar älskar det förtäckta!

DROTTNINGEN.

Icke alltid; och när han döljer, röjer han!

MAGNUS.

Låt oss gå! — Vi ha ingenting att säga dem! Fråga hvar de varit?

DROTTNINGEN.

Som man vet förut; hvarför skulle jag skicka efter min syster?

MAGNUS.

Att fördrifva ledsnaden! "Gå ner på gården och lek!" som man säger åt pojkar!

Se! Der är fader Jarlen! — Nu tänder han snart ljus oppe i sitt fönster! Kom, så gå vi!

Alla gå.

JARLEN

ut på Bastionen; ser uppåt i luften.

KUNG VALDEMAR och JUDIT in, maskerade.

KUNGEN.

De voro här; de ha gått!

JUDIT.

Låt dem gå! De gå helst för sig sjelfva!

KUNGEN.

Der ser Du, hur jag kan ha det! Alltid ensam äfven i deras sällskap . . . jag finns inte, när de äro i rummet — —

Ser Du Jarlen? Han står och beundrar lejonen i kulan! Han älskar lejon, önskade han vore ett!

JUDIT.

Folkungavapnet!

KUNGEN.

Det vapnet ville lian bruka; fick han släppa lös dem mot sina fiender, såge han gerna! — Nu ryter40

de! Då ler han! — Vet Du att Richard Lejonhjerta förde dessa lejonens föräldrar från Palestina — —

JUDIT.

De ha stamtafla också? —

KUNGEN.

Tänka sig att der står min Jarl, och här står hans kung!

JUDIT.

Det kan jag inte drömma ens!

KUNGEN.

Judit!

JUDIT.

— — och Holofernes!

KUNGEN.

Ah, var tyst! — Der sitter Magnus' husnarr på hundkojan och gnager på ett ben! — Hör Du, Hans, hvad gör Du här?

HANS.

Jag spelar schack! Akta löparn! — Dronninglöparn!

KUNGEN.

Der sitter en till! Hvem är det?

HANS.

En till! Det är en vanlig fåne, den der! Jag är konstnär, han är fuskare; vi äro två näktergalar, som icke tåla hvarandras sång . . .

PETER.

Jag är ingen näktergal!

Skratt.

HANS.

Det hörs nog, Petter! — Men det var en fågel, som sjöng nyss om lejon och lejonhjerta, men först sjöng han om Kung Magnus; hvem är det? så dronningen !

JUDIT.

Hör inte på'n! Hvarför skall Ni hålla giftblan-dare vid hofvet? — Buss på'n, Petter! Bit honom!

PETER

visar tänderna åt Hans och morrar.

HANS

rnsar med kedjan och morrar åt Peter.

JUDIT.

Stick'en!

KUNGEN.

Är Du så grym, Judit, det är inte jag! — Tout beau!

JUDIT.

De ha ju sin föda för att roa oss!

HANS.

Kan man roa Er, vackra mask, har Ni så mycket förstånd, att Ni fattar en verklig kvickhet, fastän den är maskerad som kungen der . . .

JUDIT.

Respekt för Kungen!

HANS.

Du skall ha, men inte jag! — Jag är utanför, nedanför och följaktligen ofvanför allt det der! Ifrån42

BJÄLBO-JARLEN

min hundkojas tak ser jag ner på hela bråten, liksom Jarlen från sitt fönster; och Ni äro leksaker för mig, som jag roar mig med; om det roar Er, det ger jag fånen . . .

KUNGEN till Judit.

Vet Du, jag skulle vilja vara narr ibland, för att få säga sån't der!

HANS.

Men man skall kunna säga sån't der också! Och det kan Du inte, dumsnut, som inte ser, att de tar både byxor och dronning ifrån Dig!

JUDIT.

Nu har jag fått nog! — Men ett rapp ska Du lia, hund!

Hon rappar åt Hans, som sätter sig på baken och morrar.

--Biter Du?

HANS.

Nej, jag gör som Kungen, jag bara morrar, för jag törs inte bita ännu!

JUDIT.

Hu, fy! nu räddar jag mig.

Går.

KUNGEN.

Man ska gå på Stallgårn för att få höra hofvets hemligheter . . .

Går.

HANS.

Det finns inga hemligheter, herre, så länge det finns pigor och drängar i verlden!

Det har mörknat, och Jarlen har gått in.

HANS till Peter.

Det här var en sämre syssla, och jag lägger in om afsked med ålderdomsförsörjning — — Se, nu tänder gubben sitt fadersöga, då är det liggdags snart, han gör som tjufven: När de andra sofva, så vakar han, och när de andra vaknar, så eger han, hvad de saknar! — Nu går jag och lägger mig, Petter; glöm inte att göra ditt behof, innan Du kryper till kojs!

PETER.

Jag behöfver ingenting!

HANS.

Men känn efter rigtigt, för om Du väter i halmen, så får Du risbastu i morgon!

PETER.

Du kältring, Du!

HANS.

Tyst för tusan! — Här kommer husbond', Herr Ivar Blå! Ivar Jonsson till Jönsarbo!

IVAR BLÅ in, följd af en fackelbärare.

Är någon hofman här?

HANS.

Här är en!

IVAR B.

Du?

HANS.

Ja, jag är vid hofvet hos Prins Magnus och Dronningen.

IVAR B. Är Du inte hund, Du?

HANS.

Det beror på hvem jag talar med!

IVAR B.

Hut! — Vet Du om Jarlen lagt sig? HANS.

Han? Lägger sig aldrig hvarken för Kungar eller damer, bara för Ivar Jonsson Blå!

IVAR B.

Det var en artig hund! — Men hvem ser jag? Hvem, ser, jag? Peter! — Och hvem har vågat, är Du kopplad?

HANS.

Ja, här finns kopplare i gårn . . .

IVAR B.

Välj dina ord!

HANS.

Han är städslad då, om det skall vara finare!

IVAR B. Hvem har vågat? . . .

HANS.

Prins Magnus är en våghals . . .

IVAR B.

Stalldräng! Ut och lös min pojke! HANS.

Är det din pojke? hur ser flickan ut då?

PETER. Hans är en kältring!

HANS.

Kan Du inte säga någonting annat? Du kan ju inte skälla, för kältring är intet skällsord!

IVAR B.

Stalldräng!

MATS ut.

IVAR B.

Lös Peter! Och om ni bär hand på mina tjänare en gång till . . .

HANS. Så blir det tronskifte!

PETER

lös, nalkas Ivar B. och talar halfhögt. IVAR B.

Du har ögonen med Dig, fast Du hör illa! HANS.

Tänk om den fånen inte vore fånig!bjälbo-jarlen IVAR B.

Då satt Du fast, och flera till!

HANS.

Tänk om den fånen inte vore fåne!

IVAR B. till Fackelbäraren. För mig till Jarlen! —

KUNGEN in, maskerad som förut. Hvem skriker på borggården, var tyst!

IVAR B. Hvad är det för en skråpuk?

KUNGEN demaskerar. Det är Konungen!

IVAR B. Är far oppe ännu?

KUNGEN.

Far?

IVAR B.

Vet Du inte hvem far din är? —

KUNGEN tiger.

IVAR B.

Så finner jag honom väl!

KUNGEN. Vi ska vara fina, Herr Ivar.

IVAR B. Jo! Ni är fina! —

KUNGEN. Hvad behagar . . .

IVAR B.

Vi skola söka en ändring i det lifvet, som förs här . . .

HANS.

Rigtigt hundlif!

IVAR B.

Det har Du rätt i, Hans! — Nu går jag till Jarlen!

KUNGEN. Om han tar emot!

IVAR B.

Det sörjer jag! Mig tar han alltid emot. Men, "Gå ner på gården och lek, Du!"

Ridå.48

BJÄLBO-JARLEN

Jarlens arbetsrum på Stockholms Slott; i fonden »fönstret» utåt Bastionen och Lejonkulan med utsigt öfver Staden, Strömmen och Brantberget.

Ett mycket stort skrifbord med kartor, pergament, papper, handskrifter, skrifdon. Skåp vid väggen; bönepall.

Ett stort vaxljus brinner på bordet, två otända stå bredvid.

En Saracen i turban och kroksabel står vid dörren till venster; en döfstum page vid dörren till höger.

IVAR BLÅ in från venster. Är Jarlen här?

PAGE

hejdar honom med en gest. IVAR B.

Är Du döf?

PAGE tecknar »ja».

IVAR B. Är Du stum också?

PAGE

tecknar »ja», men missförstås af Ivar B.

IVAR B. tränger in med lyftad hand, Är Du förryckt, pojke?

SARACENEN drar sabeln.ANDRA AKTEN

49

IVAR B.

Hvad nu, din hund! Vet Du hvem jag är! — Det förstod han inte! Förstår Du det här då? Drar af en ring och visar.

SARACENEN lugnar sig.

IVAR B. sätter sig vid bordet. Paus.

PAGE ut till venster.

Paus.

JARLEN in från venster. Du kommer sent.

IVAR B.

Nej, Du låter mig vänta!

JARLEN.

Våldgästning är förbjuden i riket!

IVAR B.

Du hade bjudit mig, och nu kommer jag, det stod ingen tid i brefvet!

JARLEN. I laga tid, stod det! —

IVAR B. Har Du döfstum dörravård?

JARLEN.

Ja! Så slipper jag tala, och så slipper han lyss-

na. Är Du rädd för Saracenen, så må han gå, jag fick honom af Ryska Storfursten — —

IVAR B.

Det var storfremmande?

JARLEN.

De hitta hit slutligen — och stanna inte i Roeskilde --

IVAR B.

Och Danskorna börja också hitta vägen . . .

JARLEN.

Har Du något vigtigt ärende, eller är Du bara grälsjuk?

IVAR B.

tuggar.

Ja I---

JARLEN.

Efter Du betraktar Dig som kungligt råd, så vill jag upplysa, att rikets tillstånd är i bästa skick . . .

IVAR B.

allvarligt.

Det betviflar jag icke, Birger, jag ser ditt bord digna under pappersbördorna, riket åtnjuter fred i alla väderstreck,

man kan färdas på vägarna utan att bli slagen, man kan sofva i sin säng utan att frukta bli innebränd, men under det Du sköter riket så vansköter Du eget hus . , .

JARLEN.

Tig!

IVAR B.

Konungen förlorar allt anseende, och när Du går bort, kan ingen af sönerna styra riket, utan folket faller till den djerfvaste första bästa!

JARLEN. Är det Junker Karl?

IVAR B.

Kanske han!

Paus.

Och den möter Du inte vid Herrevadsbro! JARLEN.

Herrevadsbro? Håller Du på med det ännu? Jag straffade upprorsmän, som reste sig mot Din lagvalde Konung, var det inte rätt?

IVAR B.

Mot gifven lejd!

JARLEN.

Lejd? Ord! —

IVAR B.

Jag trodde Du ångrat Dig; folket säger, att Du bär en tagelskjorta närmast . . .

JARLEN.

Folket?

IVAR B.

Nå! Då förstå vi hvarann! — Återvändom till Konungamagten! — Valdemar sudlar sig!

JARLEN.

På hvad sätt?

IVAR B.

Det vet han inte! —

JARLEN.

Är det svägerskan, Judit?

IVAR B.

Skicka hem henne!

JARLEN.

Jag trodde det var oskyldigt!

IVAR B.

Gift Magnus, innan det blir försent!

JARLEN.

Jag har en Holsteinska åt honom! — Holstein ligger så bra till — nära Hamburg och Braunschweig och lagom i syd från Danmark.

IVAR B.

Du gifter barnen efter kartan!

JARLEN.

Är det inte bra så? Dottern med Norge och sonen med Danmark! Det ger stadga åt nybygget!

IVAR B.

Men barnen kanske ha en annan mening _ _

JARLEN.

Det får de inte! De skulle byta hvarannan dag, om de fick välja! Se på Valdemar, som gifte sig af älskog och med fri vilja--Nu är det en annan. Så godt att ta den andra med detsamma!andra akten

IVAR B.

Här fattas ett ris i huset!

JARLEN.

Här fattas intet, men jag kan inte risa stora kvinnorna.

IVAR B. Det skall husfrun sköta!

JARLEN. Hon ligger tyvärr i grafven!

IVAR B.

Ja! —

Paus.

Birger, kasta mig inte för lejonen, ropa inte på Saracenen, om jag nu säger Dig: Skaffa en husfru, så blir det tukt och Herrans förmaning i Stockholms Slott!

JARLEN

sticker med passaren på en karta på bordet. IVAR B.

Efter kartan! — Låt gå för geographica — men inte för mycket syd!

JARLEN fixerar honom.

IVAR B.

Känner Du Margareta Spränghäst .. .

JARLEN rycker till.

IVAR B.

Det gör Du, efter det är Danmarks drottning.

Men hon har en svägerska, kung Abels enka — se nu fattade han! — Och — Mechtild heter hon — har två söner, som äro hertigar i Slesvig —

JARLEN »stora ögon».

IVAR B.

Slesvig — läs på kartan! ligger mycket nära Holstein! — Kung Kristoffer har sin Spränghäst och anses vara sprängd snart nog!

JARLEN

reser sig.

IVAR B.

Birger Jarl var en gång gift med Valdemar den Stores dotterdotter . . . Mechtild är visserligen Holsteinska — och har efter Abel lite rykte på sig — Erik Plogpennings dotter Sofia är drottning i Sverge, eftersom hon är gift med Birger Jarls Valdemar. — Äpplet är lite surt, men det är ett riksäpple, Birger! det sitter en mask i kärnhuset — men den kan man skära bort!

Paus.

JARLEN.

Hvad har Du för Dig borta på Gröneborg?

IVAR B.

Jag äter och sofver ett år i taget, men så tänker jag emellanåt, och så måste jag ut och härja . ..

JARLEN.

Är Du ärelysten?

IVAR B.

Nej, inte för egen del! Men jag är road af att vara med i leken understundom tills jag tröttnar igen!

JARLEN

går till skåpet och tar fram ett pergament.

Ivar Jonsson! Endast Du har rättighet att tala som Du gjort! — Här ligger mitt bref till enkedrottningen Mechtild af Danmark. Vill Du föra fram det?

IVAR B.

Ja! Medan jag är i tagen, så — — jag skall gå till Danmark! och fria!

JARLEN.

Mechtild sitter visserligen i ett kloster, men hon har icke aflagt löftet.

IVAR B.

Och Du skall veta, att hon är af den skarpa senapen . . .

JARLEN.

Då kan hon tas med den unga drottningen här, som börjar visa mig klorna. — Och det var den förnämsta orsaken hvarför jag skrifvit detta brefvet! — Det ska bli styfmor och ris, så få vi ordning i gården!

IVAR B.

Det var ju fägnesamt, att vi råkade vara ense en gång . . . Nu går jag att sofva — och i morgon rusta vi ut flottan, så att vi kommer som folk! — God natt!

JARLEN.

God natt! — Nu skall jag arbeta!

IVAR B.

nickar och går.

Paus.

JARLEN

öppnar fonddörren. Astrologen synes med sin Alhidad.

Doktor Wilibald!

ASTROLOGEN.

Släck ljuset!

JARLEN.

Hvad säga stjernorna i denna ödesdigra natt?

ASTROLOGEN in i rummet.

Tecknen äro gunstiga!. — Jupiter har gått i Lejonets stjernbild, och Mars träder vid midnatt in i Jungfrun syd om Björnvaktaren och Nordliga Kronan.

JARLEN,

Kronan? och Lejonet? Det gitter jag tolka sjelf.

ASTROLOGEN.

Jarl, Du står vid dina femtio år inför din lefnads slutmål; ett ogunstigt öde nekade Dig, den värdigaste, kronan, men nu, sedan dina brott äro försonade, skall lyckan vända sig till din fördel, och din ålder skall skörda, hvad ditt långa arbete har utsått.

JARLEN.

Skall Valdemar — —?

ASTROLOGEN.

Nej! — Lejonet, som står med ansigtet mot aspekten, är det sydliga lejonet, ett af de tre blå, som trampar på nio röda hjertan. — —

JARLEN.

Det är Dannebrogs!

ASTROLOGEN.

Ja! Och för att nedstiga till jorden — Kristofer sitter icke länge på sin tron — Jakob Erlandsson arbetar för Abels söner — som snart äro dina .. Då har Du tre kronor på dina tre ginbalkar, Folkunge!

JARLEN.

Det skall ske alltså! Himlen har skrifvit det, jorden bevittnar det, och sjelfva helvetet skall icke hindra det!

ASTROLOGEN.

Ite, missa est!

JARLEN.

Amen!

Paus.

Men Du talade om försoning, hur skall jag tolka det?

ASTROLOGEN.

Vet Du icke, att Biskop Kol är hemkommen från sin botgörarfärd?

JARLEN.

Det visste jag icke!

ASTROLOGEN.

Och när han gjort penitensen för Dig, så inträder Påfvens absolution i gällande kraft!

JARLEN.

Då är min strafftid ute; lifvet kan ännu skänka en bägare, vinet sjelft lockar mig mindre, men perlan som ligger på botten. —

ASTROLOGEN.

Säg Kronan!

JARLEN.

Sägom Kronan! — En välsignad natt på en herrlig dag! — Jag tror jag kan vaka till morgonen!

ASTROLOGEN.

Ja, vaka Jarl!

JARLEN.

Jag får bränna opp min tageltröja, jag får bada, sofva i linlakan! jag får dricka vin och äta villebråd, jag får lefva upp, när jag trodde mig se slutet. — Välkommen lif!

ASTROLOGEN.

Jarl Birger!

JARLEN.

Nu kastar jag masken, Wilibald; nu känner jag lifvet och menskorna, och jag vill begagna min dyrt förvärfvade visdom! Menniskor, säg skurkar! Vänner? Medbrottslingar, det är vänner! Kärlek? Säg hat! Alla hata hvarann! Mina barn hata mig, såsom jag hatar dem! De kommer hvarje morgon för att höra om min helsa, i hopp att jag skall vara sjuk. Ber jag få veta något, så ljuga de för mig! Höll jag icke spejare, så blef jag dragen vid näsan. På min födelsedag sist så kom de med blommor och ljög mig full! Frågar jag Magnus, hur broder Val-

dcmar har det med sin gemål, då äro de så lyckliga, så satans lyckliga, fastän maken lefver i öppet hor! — Och de här fremmande sändebuden, som kommo att lyckönska — — Olycka önskade de! men jag spelte räf med dem! —Statskonst! skrifva falskt, lofva för att inte hålla, afnarra löften. — Köpenskap och handel, bedrägeri, Hamburgs och Lübecks fick-tjufvar har jag suttit till bords med i dag! Biskoparne, svin! Påfven . . .

ASTROLOGEN.

Man säger icke sådant!

JARLEN

tar af sig och får bort tageltröjan.

Jo, i nattens mörker, när ljuset är släckt och menskorna sofva! Då tar man af sig och visar sin nakenhet. — Vet Du, Wilibald, jag tror jag är hedning, och alltid varit, fastän jag icke vetat det!---

Hvad jag tror på? — Den här! Näfven!

Slår i bordet.

Men den här, tagelskjortan, den tror jag inte på, och har aldrig gjort! — Nu kastar jag den i spisen!

ASTROLOGEN.

Jarl Birger!

JARLEN.

Och finns det flera upprorsmakare, så ska de få möta mig vid Herrevadsbro eller i helvetet, och jag tar deras hufven! med eller utan lejd . . . Nu, Astrolog, gå vi ner i matsaln och låter täcka taffel! tända ljus och fylla bägare!60

ASTROLOGEN.

Jarl Birger!

JARLEN

slår i bordet; Saracenen in med en fackla. Jag vill ha kött och blod, drufva och malt, efter tio års svält! Tio år — för ingenting! — jag tok! — Kom ska vi leka lejon!

TAFFELTÄCKAREN in, dörrarna slås opp, ett dukadt bord med mat, hel påfågel, svinhufvud, vinkannor, blommor och kandelabrar bäres in af tjenare; en Trumpetare följer.

JARLEN.

Hvad nu? Kan Astrologen trolla?

ASTROLOGEN. I Jarlens hof är konsten ringa! att trolla fram ett gästabud!

JARLEN. Välan! Till bords!

TAFFELTÄCKAREN vinkar åt Trumpetaren.

JARLEN.

Nej! vänta!

Tar ett stort fat från bordet och lemnar åt Taffeltäckaren. Låt mina lejon först kredensa bordet! Taffeltäckaren går ut med fatet på bastionen. Så får jag dem att sjunga sånger, från Richard Lejonhjertas stora dar!

Paus.

I natt jag viger mig åt lifvet åter, en stund åt vin och vänskap, blandad upp med visdom! Trumpetare! gör bordsbön, blås "till taffeln".

Ridå.62

Helgeandshusets gård öppen åt högra sidan mot strömmen. En stor lind midt på gården med stenstol inunder; brunn till höger. I fonden åt höger synes en del af Slottet med »Jarlens fönster».

Utmed strömmen går en väg, på hvilken vandrare synas då och då.

FISKAREN

från l:a akten med en korg, från strömmen.

VÄKTAREN från l:a akten kommer ut från Sjukstugan.

Se der är Svåger, skall Du till Slottet med fisken?

FISKAREN.

Nej, der ha de slutat med att äta fisk — Jarlen har ändrat sig sedan Biskop Kol kom hem, och nu lyser det i matsaln till långt fram på morgonen.

VÄKTAREN.

Han lär gå i giftastankar, säger de . ..

FISKAREN.

*

Du har blifvit gårdskarl här nu . . .

VÄKTAREN.

Ja, det är bättre villkor, men — —

FISKAREN.

Men Du trifs inte. — Hvar trifs Du egentligen?

VÄKTAREN.

Jo, der det är måttligt med arbete . . .ANDRA AKTEN

63

FISKAREN. Och omåttligt bctaldt!

VÄKTAREN. Kanske det! — —

Torkar af stenstolen under linden.

FISKAREN. Väntar Ni Jarlen i dag?

VÄKTAREN.

I dag och alla dagar sitter han här under linden som Karolus Magnus och mottager ansökningar och klagomål — och han hör på alla, men svarar icke på alla —

FISKAREN.

Han räcker till, som man säger, för stort och smått —

går in i huset. Nu skall jag in till abbedissan —

VÄKTAREN sopar omkring stenstolen.

HANS Narren, in, allvarlig. God dag, far!

VÄKTAREN. Hvad är det med Dig, Du ser så sur ut?

HANS.

Jag gick oppe på Sandberget — och så fick jag se en afrättning — husch!

VÄKTAREN.

Nå, det är hvardagskost efter de här nya lagarna — var det röfvaren från Bromma?

o

HANS.

Röfvaren? Han hade tagit sig in hos en bonde för att få lite mat . . . Men att Jarlens Saracen befattar sig med halshuggningar — — Se, der är han! med kroksabeln! Nej, jag kan inte se blod!

SARACENEN

in med bar sabel, som han tvättar vid brunnen; derpå ställer han opp sig vid linden.

VÄKTAREN.

Då är han sjelf icke långt borta! — — Han kan sätta skräck i folk så det förslår — och inte älskar man honom särskildt. — —

HANS.

Der kommer han! Då går jag — — Är det stjernkikarn han har med sig?

VÄKTAREN.

Doktor Wilibald — kanslern — som är blötare och hedning — det är dåligt sällskap —

HANS.

Bättre kunde han välja —

lyfter på sin kappa.

VÄKTAREN.

Ge Dig åf Du, och skramla inte med bjällrorna, för då blir Jarlen vild!

HANS.

Ser Du så kry gubben ser ut! sedan tagelskjör-

tan kom bort och han börja simma i strömmen — han kastar sig ifrån vattenporten midt i natten och simmar i månskenet. — Den der blir hundra år gammal!

VÄKTAREN.

Kalla'n inte för gubben — om han hörde Dig, så toge Saracenen ditt hufvud.

HANS.

Saracenen, ja! Akta Dig för den! — Jag tror inte det är någon, utan

halfhögt

det är en spejare!

JARLEN

in, kry, följd af den döfstumme pågen och Astrologen.

Har inte folket kommit?

HANS

afsides.

Jo, men de gick, när de fick se Dig! Och nu går jag också.

Går.

JARLEN sätter sig i stenstolen.

För hit Biskop Kol och säg, att jag icke väntar på honom!

ASTROLOGEN

går in i huset och återkommer med Biskop Kol.

JARLEN

reser sig och går fram på scenen med Kol för att icke höras af de kringstående.

Efter vårt sista samtal hade jag väntat, att Du

hörsammat min befallning! Hvarför sitter Du kvar här?

BISKOP K.

För att vinna själar o!

JARLEN.

Gå i ditt embete, får Du ro!

BISKOP K.

Du har så lätt att glömma, Du!

JARLEN.

Tio år tog det! Både långt och svårt var det. Men nu är det öfver! Jag börjar nytt, och det framfarna är försonadt.

BISKOP K.

Det kan aldrig försonas; mened är dödssynd, och jag skall sitta här och lida för Dig så länge lifvet varar!

JARLEN.

Tok!

BISKOP K.

Du är lika obotfärdig som den hånande röfva-ren på korset!

JARLEN.

Liknar Du dig vid Frälsaren då? — Och Du skall utöfva Satisfactio vicaria för mig?

O

BISKOP K.

För mig och Dig! Gå din röfvarstig, Du vildman, Du tänker ta en kvinna i famn också; må hon stinga Dig i hälen!

JARLEN.

Gå in i stian Du, ät med svinen, kom och grufva Dig sedan!

BISKOP K.

Du har nyat opp Dig, Birger, och Du har fått en dålig gackmed i sida kläder, den der pusslaren och trollkarlen; men när det börjar osa mot, och ormsaltaren sviker, då har Du Biskop Kol att krypa genom hålet till!

JARLEN.

Akta Dig för Saracenen!

BISKOP K.

Turkar och Blåmän har jag sett förr, ett korståg har Du gjort, det sista har Du olefvadt!

JARLEN

vänder ryggen och går till stenstolen.

BISKOP K. går in i huset.

JARLEN till Astrologen. Hvem är det som skriker derinne i huset?

ASTROLOGEN. Det är prosten Lars i Oppunda.

JARLEN.

För hit honom!

ASTROLOGEN Han kommer sjelfmant!

EREMITEN

från l:a akten, Lars i Oppunda, in, upprörd.70

JARLEN. Hvarför skriker Du?

LARS I O. vild.

Man har tagit hustru och barn ifrån mig!

JARLEN. Hvem har gjort det?

LARS I O. Kyrkan har tagit dem!

JARLEN.

Då äro de i godt förvar. — Du menar Innocen-tius den fjerdes bulla om presternas ogifta stånd; det kan jag ingenting göra åt, ty jag har blott den verldsliga magten! Det andliga skall andligen dömas! Korsfäst Ditt kött med lustar och begärelser.

LARS I O.

Det är icke köttet, det är anden som lider.

JARLEN. Korsfäst Din ande då!

LARS I O. Stenar i stället för bröd.

JARLEN.

Jag är inte prest, men jag har i tio år svultit och burit tagelskjorta, gack Du och gör sammaledes!

LARS I O. Birger Jarl! — —

JARLEN.

Lars i Oppunda! Jag förlorade en gång min hustru och ett litet barn — i min stora sorg gick jag till Dig för att få tröst! Hvad hade Du att säga mig då? Du sade så här: "Det är syndigt att sörja! Slå bort det der." Och så tillade Du: "Det är icke värdt så mycket, din sorg! — Det är icke värdt!" Minns Du det?

LARS I O.

Jarlen är minnesgod! — Jarlen kommer långsamt, men säkert!

JARLEN.

Säkert! — Tag Dig nu ett kallt sjöbad, och gå sedan i arbete, så glömmer Du det der! Arbetet är det enda, som ger lifvet värde, det ger matlust och sömn, resten får bli som det kan!

LARS I O.

Kanske det är så!

JARLEN.

För att förströ Dig skall Du få gå ett ärende åt mig! Du vet hvar Junker Karl är.

LARS I O.

funderar.

JARLEN.

Tänk inte ut någon lögn nu, utan svara sannfärdigt! Jag vet Du har råkat honom.

LARS I O.

försäger sig.

Hur vet--?70

BJÄLBO-JARLEN

JARLEN.

Alltså har Du råkat honom, eftersom Du vill veta, hur jag vet det. Hvad spinner han nu?

LARS I O.

Junker Karl har parti för sig--

JARLEN.

Tänker Du hämnas? Det är bara hedningar som hämnas; jag gaf Dig igen ett grymt ord nyss, det var ingen hämnd, det var en naturlig följd af Din handling. — Hvar är Junker Karl?

LARS I O. tiger.

JARLEN.

Nå! Gå då in pace: Ner i källarn och svalka Dig! Gårdskarl, sätt presten i carcer . . . när han blir mjuk, skall jag skrifta honom!

LARS I O. vild.

Jag skall dömas af andlig domstol, jag hör till clerus ... Andliga frälset gäller än . . .

JARLEN.

Du har hört till clerus, men sen Du förlupit tjensten, är Du en laicus, en lekman, eller helt enkelt en sjuk, för att icke säga en galning! Följ gårdskarin, eljes skall Saracenen följa Dig!

LARS i o. går ner åt Strömmen, der han ser något.

Se, se! O ve! — Det är de!

JARLEN till Wilibald.

Ser han i syne?

ASTROLOGEN.

Der går en kvinna och ett barn på andra stranden!

JARLEN.

Andra stranden? Jag tror Du har rätt!

LARS I O. vild; på knä.

Margaretha, min hustru, mitt barn! Herre Jesus, de hör mig inte! — Hören mig, när jag ropar, ur djupen ropar jag, fräls mig, Gud, ty vattnen tränga mig inpå lifvet, jag har sjunkit ned i djup dy, der ingen botten är! Margaretha!

Han faller ner.

Mitt barn!

JARLEN

upprörd.

Arma menniskor! Ja, det här är inte rätt, men — jag tvår mina händer! Gårdskarl, hjelp in prosten i hans rum, och låt kvinnorna vårda honom! Han är sjuk, och som sådan må han behandlas!

Reser sig.

GÅRDSKARLEN leder Lars i O. in i huset.

JARLEN.

Sjuk, men elak har han blifvit, sen de tog kvinnan från honom! —

Paus.

Hvem är der? Bengt, min son!

BENGT Jarlens yngsta son, in.

Är Jarlen här?

JARLEN

mildt.

Ja, mitt barn, min Benjamin, min ålders tröst, min sista vän--hvad har Du att förtälja?

BENGT.

Jag mötte Junker Karl.

JARLEN.

Det var inte väl mött!

BENGT.

Jo, han bad mig säga, att han ville komma till Storkyrkan och bjuda farväl om tre dagar vid vespertid.

JARLEN.

En nytt förräderi! Men jag skall möta honom — manstark! — kom.

Ridå.

iAKT III

Grafhvalf under Storkyrkan. Drottning Ingeborgs graf, Jarlens första gemåls, till höger. Till venster ett litet altare.

Uppe i kyrkan sjunges vespern: Ave Maris Stella. Ave Maria Stela Dei mater alma at que semper virgo Felix coeli porta.

PRINS BENGT in, faller på knä vid moderns graf.

Paus.

JARLEN in.

Är det Bengt, min son? Hvad gör Du här? BENGT.

Jag ber vid min moders graf! Det är hennes dödsdag, ju!76

BJÄLBO-JARLEN

JARLEN.

Så? Det är vackert att Du hedrar Din moders minne, men — allt skall ha sin tid - - sorgen efter de döda får icke komma oss att glömma de lefvande !

BENGT.

Minnet af den käraste får icke utplånas af de lefvande, och ännu har ingen utträngt min moder ur mitt sinne!

JARLEN.

Vänta tills Du får en egen brud, som sjelf blir mor till små barn!

BENGT.

Det vill jag inte ha! Jag vill vara barn hela mitt lif, Guds och den heliga kyrkans barn och min moders son!

JARLEN.

Du menar — inträda i det andliga ståndet?

BENGT.

Det är min kallelse!

JARLEN.

Det får Du inte! Du är konungaättling, Din moder var konungadotter, och Din far — är mera än konung!

BENGT.

Hvad är broder Valdemar då?

JARLEN

afsides.

Nu biter han också!TREDJE AKTEN 77

Högt.

Stanna icke härnere i köld och fukt, din helsa fördrager icke sådant.

BENGT.

Jag känner mig alltid styrkt efter ett besök hos min moder — hon lärde i lidandets hårda skola--

JARLEN.

Jag tror inte att hon led mer än andra —

BENGT.

Det sägs — —

JARLEN.

Bengt! Jag väntar ett möte . . . Du vet hvem jag väntar — — lemna detta rum — — Men var mig icke gramse — då lider jag — ty Du är den sista, den enda menniska jag — — kan fördraga! Lofva mig det! — — Och hvad som än må hända — — öfvergif mig icke!

BENGT.

Nej, far, så länge Du icke vänder Ditt sinne från mig, och så länge vi kunna råkas vid denna graf. — —

JARLEN.

Låt de döda begrafva sina döda! sade Försonaren — — gå upp i ljuset och lifvet, min son--

der har Du din plats, Du som är ung!

Hårdt.

Gå nu! jag befaller!

BENGT undergifvet.

Du har glömt moder . . .78

JARLEN.

Gå fort!

BENGT går.

JARLEN

för sig.

Allt lossnar i fogarna, och brister — — Så må det brista, det gamla! att man må förnya!

PRINS MAGNUS in, lite kall och tillbakadragen.

JARLEN smickrar för att vinna.

Magnus, Du är alltid hörsam, när jag kallar Dig, och Du vet hvad som sömmar sig, tack för att Du kom!

MAGNUS köld.

JARLEN.

Valdemar hade icke tid, som vanligt; han saknar eljes sinne för regeringsbestyren . . .

MAGNUS.

Du inbjöd honom också till mötet så, att han måste uteblifva . . .

JARLEN.

Alltid så kall och tvär, Magnus;

hycklar.

kan icke åsynen af din moders graf värma ditt sinne — har Du att klaga på mig? Din ställning är ju icke att rosa — Din som min — vi äro ju i sjelfva verket ingenting, Du och jag; Valdemar är allt!

MAGNUS.

Jag vet inte det!

JARLEN glömmer sig.

Är Ni vänner nu igen?

Vänder.

Det är vackert, när bröder sämjas, och för att befästa denna lika naturliga som för rikets väl nödvändiga slägtsämja, har jag hos påfven Clemens utverkat åt Er, Konungens bröder, den nya värdigheten här i landet såsom hertigar — —

MAGNUS

ljusnar.

Hvad hör jag?

JARLEN.

Men — endast Du Magnus tillträder din värdighet i min lifstid — bröderna få vänta! Ser Du, jag vill att Valdemar skall ega ett verkligt stöd i Dig, sin förståndige broder; en rådgifvare, men med inflytande, för att icke säga magt . . .

MAGNUS

stryker sitt hakskägg med en mine, som om han förstod sveket.

Hertig alltså?

JARLEN.

Hertig af Södermanland med Nyköpings befästade hus som palatium eller Pfalz, detta för att stärka konungamakten, förstår Du?

MAGNUS

lömskt.

Stärka konungamakten, jag förstår . . .

JARLEN

bakslugt.

Men Du skall icke missförstå min goda vilja och afsigt . . .

MAGNUS

ironiskt.

Nej, för allt i verlden; här finns inte plats för något missförstånd!

De fixera hvarandra.

JARLEN.

Också skall Du veta den andra orsaken hvarför jag kallat Dig. — Jag väntar möte med vår slägts urfiende, Karl Folkunge eller Junker Karl.

MAGNUS.

Hvad vill han? Lefver han, och med hvad rätt?

JARLEN.

Det må Du spörja! — Sannolikt ett nytt förräderi, falska förespeglingar, tomma löften . . . Men jag vill att Du skall vara ett vittne, ett osedt vittne vid samtalet.

MAGNUS.

Der kan inga hinder förefinnas — —

JARLEN.

Magnus, jag ville jag kunde lita på Dig — — jag önskade Du vore min förstfödde — nu då Valdemar har sålt sin förstfödslorätt för en grynvällings värde —

MAGNUS vaknar och börjar fatta.

Har Valdemar — —

JARLEN.

Jag säger icke att så är, men att så kan varda, om han går ett steg längre . .. Firnarverk är urbota, äfven för regerande förste, och kan endast lösas i Rom af den Helige fadren,

hycklar,

men jag hoppas han icke drager den sorg och skam öfver mina gråa hår, ty då går jag i grafven före min tids utgång ... Se efter Din bror, Magnus, Din vilsegångne, olycklige broder! —

MAGNUS oberörd.

Hvarför skickar Du icke hem Judit, fader?

JARLEN enkel och falsk. Jag? Hvem lyder mig, hvilken makt har jag, stackare? Ser Du icke hur drottningen beter sig? Hon är oartig, hon gör mig helst emot och omger sig med mina fiender .. .

MAGNUS faller ut. Det skönjer jag icke!

JARLEN hvasst.

Ja, Du är ju hennes förtrogne, vänder,

men den ende, som jag icke behöfver misstro i hennes omgifning ---och derför vädjar jag till Dig . .

Är det rätt, frågar jag . . . är det rätt att ett barn, hon är ju ett barn, skall befatta sig med rikets styrelse . . .

MAGNUS.

Det gör hon inte! Det är förtal, hon leker endast med sina små — —

JARLEN vred.

Och med unga herrar — med Dig framför alla andra ...

MAGNUS.

Jag är hennes svåger och vän — —

JARLEN.

Men hon är icke Din — hon har ett spenamn på Dig, som Du icke känner . . .

MAGNUS.

Spenamn? Hvad är det?

JARLEN.

På stallgården känner man det, i staden, vid strömmen, öfverallt! —

Paus.

Hon kallar Dig Kettilbotaren, för din mörka hy!

MAGNUS.

Kettil-bo-taren! — Jag skall böta hennes kittlar — — när jag — — blir utlärd!

JARLEN.

Du skall emellertid icke gå allena med henne; om något händer får Du skuld, och godt är skuldlös vara, när stunden kommer . . .

MAGNUS.

Hvad är det för stund som skall komma, och hvilken alla tala om?

JARLEN.

Du får se — — snart — — mycket snart en uppgörelsens dag ... en stor dag ... men först skall Du bära kronan . . . hertigkronan, som förste, kanske med säte och stämma vid kejsarvalet — på kurfurstedagen . . .

MAGNUS ljusnar.

Kejsarvalet ?

JARLEN.

Hohenstauferna äro slut; det lutar åt Habsburg, alla röster äro välkomna, ingen är försmådd. — Norden har ögonen på sig, Norge har vi i brudgåfva, och Danmark väntar jag på . . . Men hör mig, Magnus, ett sista ord: som hertig bör sig, att Du eger en hertiginna, och derför skall Du komma med rena händer: lös det lösa bandet, som binder Dig!

MAGNUS.

Du menar Karin? Det är olösligt . . .

JARLEN.

Från din sida törhända . . . men hon är ganska lös . . .

MAGNUS.

Hvad nu?

JARLEN.

När hon går med Valdemar, så är hon snart från Dig gången!

MAGNUS.

Död och domedag! Det var detta! Nu brast något mellan bröder! Ondt gör det, men det känns

friare, att icke ha bindel om hjertat . . . allt går öfver, och det skall snart värka ut!

JARLEN.

En krona är något värd, äfven om den icke är kunglig . . . jag kan aldrig få någon, aflas icke efter, men Du är född till . . .

MAGNUS.

Nu har Du sått frö, fader; Du har stöpt dem väl, så nu gro de fort! Jag plägade alltid säga Valdemar: "rör vid mig; ditt krönta hufvud är skott-fritt, men rör Du vid min kvinna, så hjelper hvarken krona eller krisma ..."

JARLEN.

Magnus! bordet är dukadt, vägen är öppen--

MAGNUS.

Vägen är öppen, men det ligger en sten kvar och spärrar — —

JARLEN.

Det är Junker Karl — —

MAGNUS rått.

Han borde ha varit med vid Herrevadsbro . . .

JARLEN listigt.

Det finns andra broar öfver bäcken, och är man väl öfver, får man säga hej! — Här kommer han! — Gå undan Magnus; men om du ser det minsta, som kan vändas i hot, så hugg in; Du har ju folk med Dig?

MAGNUS klarvaken. Jag har! och jag hugger gerna!

Går. Paus.

JUNKER KARL in, i hvit kappa med rödt kors.

JARLEN.

Väl mött!

JUNKER K.

Jarl Birger! Detta kan I säga med godt hjerta och blidt sinne . . .

JARLEN.

Må tro det?

JUNKER K.

Har jag icke ådagalagdt med mina handlingar att jag endast ser på rikets bästa?

JARLEN.

Era handlingar äro icke alla uppenbara! — Hvarför bär I denna kappa?

JUNKER K.

Har icke prosten Lars i Oppunda framburit mitt ärende?

JARLEN.

Han synes af ondska eller af mindre vetande ha förtegat Ert möte . . .

JUNKER K.

Mindre vetande? — Nåväl! Jag bär denna kappa, emedan jag lemnar mitt land för att gå ut i86

BJÄLBO-JARLEN

korståget, och jag har sålt mina gårdar, för att icke ega något, som binder mig. — Detta är mitt offer, som jag lagt i Era händer, ehuru — —

JARLEN.

Karl Folkunge! Jag är ur stånd att fatta en handling, som är lika med bära hand på sig sjelf!

JUNKER K.

Jag vill dö från verlden, många ha gjort det, och jag vill icke gå i vägen för andras lycka, som äro värdigare att njuta den . . .

JARLEN.

I talar som en riddare, men är icke! Befinnes Ert offer rent, så tar jag det emot, och i gengäld ger jag Er denna riddarkedja, som en pant på den värdighet, hvilken endast vår krönte konung kan förläna!

JUNKER K.

Jag mottager den, men som ett vårdtecken, att nu är försoningen gjord, nu är Folkungaträdet kvis-tadt, och det kan vexa rakt upp genom tiderna, utbreda sig öfver Norden och grönska, vattnadt af de tre elfvarna, Bälten, Sundet och Ishafvet!

JARLEN.

Riddar Karl! Gå upp i kyrkan — gör din rid-darvakt i denna natt; i morgon kommer jag med konungen och ger Dig värdigheten, i Guds och Sankt Michaëls namn, att Du må vara tapper, trogen och rättsinnig!

\TREDJE AKTEN

87

JUNKER K. drar sitt svärd.

Vid Gud och Sankt Michael!

Går. Paus.

MAGNUS in.

JARLEN.

Har Du hört?

MAGNUS. Jag har hört allt!

JARLEN räcker handen.

Vägen är fri! Gå den nu — jag skall trampa före — och så: rakt fram! Magnus!

Ridå.88

BJÄLBO-JARLEN

Bjälbo. Stora Salen; det brinner i spiseln. Stolar i halfkrets framför spiseln.

MAGNUS står framför brasan.

HANS Narren, in med ved.

MAGNUS.

Kom nu ihåg hvad jag sagt till Dig! För mig är Du väpnaren, för andra är Du narren; ditt naturliga förstånd gör Dig berättigad till en bättre plats, och om Du tjenar mig troget — Du fattar ju! — så skall jag upphöja Dig i sinom tid!

HANS allvarligt.

Ers höga Nåde, mitt sinne är icke lustigt af sig sjelft — och nu särskildt, då jag fått en sorg, är det mig mera pina än eljes att roa sällskap — —

MAGNUS skrattar.

Har Du fått sorg?

HANS.

Skall Ni skratta åt det?

MAGNUS.

Det kan ju vara en löjlig sorg.

HANS som föiut.

Ja, men en, som man inte talar om — —

MAGNUS.

Är någon död?

HANS.

Ja, för mig!

MAGNUS.

Du menar hjertesorg! — Göm den väl! — HANS.

Så godt jag kan!

MAGNUS.

Hvar är Kung Valdemar och — de andra? HANS.

Konungen är ute på isfiske med — de andra! MAGNUS.

Vet Du hvar Jarlen befinner sig just nu? HANS.

Det vet icke Ers Nåde?

MAGNUS.

Då frågte jag ej.

HANS.

Köket och stallgårn vet ju allting först, mest och bäst! — Nåväl: Jarlen är Syd på . . .

MAGNUS.

I Lund?

HANS.

Sydligare!

MAGNUS.

Vid Sundet?

HANS.

Ja!

MAGNUS.

Hvad gör han der?

HANS.

Han friar!

MAGNUS.

Till Mechtild!

HANS.

Kung Abels enka! — Mördarns enka!

MAGNUS.

Tyst! — Det var sant alltså?

HANS.

Inte fullt dock! — Herr Ivar Blå friade och fick ja! Nu tror jag att Jarlen är nere och viger sig, lile clandestint — partiet är icke så fint — och det är oroligt i Danmark — Biskopen Erlandson bromsar — Fru Mechtild har utsigter till kronan för sina två söner — Jarlen blir styffar till Danska Kungen, liksom han är svärfar till Norska —

MAGNUS.

Allt det der vet Ni i köket? — —

HANS.

Och på stallgårn! — Förstår Ers Nåde, hvarför Ni får veta så litet häruppe? — Jo! Det är ingen, som vågar upplysa Er oåtspord. Och när Ni nån' gång frågar, så får man endast hålla med eller bara tala om det, som är angenämt. Si, derför vet Ni ingenting! — Vi i köket dernere, vi sjunger ut, äfven om man riskerar en käfthuggare!

MAGNUS.

Det är nog så som Du säger!

HANS.

Och jag är säker Ers Nåde icke känner sin omgifning — — icke sina närmaste--icke vet hvad

som sker i huset . . .

MAGNUS.

Och det skulle jag få veta af Dig — köksvägen!

HANS.

Nå, så tiger jag!

Paus.

MAGNUS strider med sig.

Hans!

HANS.

Ni vill gerna veta't, men inte af mig! Jag fattar det, men fråga Karin, drottningens kammarpiga, hon vet det bestämdt, att det är säkert!

MAGNUS.

Nu har Du sagt allt! Tack för att jag slapp fråga — — Du är en klok gosse, och jag skall ta halsbandet af Dig vid nästa tillfälle —

Paus.

Hvar är Ivar Blå?

HANS.

Hans Peter syns här i mellanåt, och han är spejare, hvarför jag brukar tratta i honom allt hvad jag vill skall rinna ut . . . Herr Ivar Blå kan icke

vara långt borta, ty nu är han i tagen som gäddan efter midsommar . . .

MAGNUS.

Jarlen kan väl aldrig öfverraska oss här? HANS

Den är man aldrig säker för . ..

MAGNUS.

Hvar är prinsessan Judit?

HANS.

Hvar hon befinner sig? Hur hon befinner sig, i hvilken belägenhet, i hvilket år, i hvilken månad hon befinner sig?

MAGNUS . slår honom en örfil. Fall inte in i gamla traf v et hos mig!

HANS.

Så tiger jag, och Ers Nåde får inte veta det han

vill!

MAGNUS.

Nu vet jag allt! — Gå! — Nej, stanna Du och vårda elden! — Jag är i lönnkammaren; bulta två gånger två tag, om Du får något att säga mig!

HANS.

Det tål att tänka på . . . och jag tror inte jag får något mer att säga! efter sista orren!

MAGNUS.

Är Du långsint?

HANS.

Nej, men jag låter korrigera mig!

MAGNUS. Är det Else Du plågar Dig för?

HANS.

Inte säger man sådant! Ers Nåde vet ju med sig sjelf, att man inte hänger sin vanära på en stång utanför fönstret. . .

MAGNUS slår en örfil.

Akta Dig!

HANS.

Det är så dags att säga si opp! när skottet har

gått.

MAGNUS går. Paus.

JUDIT

in, förtviflad, går af och an, kastar sig i en hörnbänk till venster och döljer ansigtet i händerna.

HANS

hostar för att ge sig tillkänna. JUDIT.

Hvem är der! — Hans! Hjelp mig! Vill Du? HANS.

Ja, hvad kan jag hjelpa?

JUDIT.

Gå ett bud åt mig, till prestgården . . .94 BJÄLBO-JARLEN

HANS.

Till Rackarbostället skulle jag gå . . .

JUDIT.

Jag vet icke hvad det är, men jag ser Du menar något styggt, och jag vill icke fråga mer--

kan Du icke vara allvarsam bara en stund?

HANS.

Det här är allvar, och jag är inte lagd för skämt, allraminst i såna här amur-affärer — —

JUDIT.

Är det långt till Alvastra kloster?

HANS.

Der är bara munkar, och de förstå sig inte på sånt här, och nunnor inte heller, skicka efter barnmorskan, det är det lugnaste!

JUDIT

med ansigtet i händerna.

HANS.

Ja, jag säger som det är, och i såna här angelägenheter får man inte smussla, för kommer barnet bort, så blir det lefvande i jord!

JUDIT.

Åh, min Gud, min Gud!

HANS.

Se så! Nu ska vi tala som menniskor, fast jag inte räknas dit; vi sitter på Bjälbo, men det är inte långt till utgården. Jag kan ta hästar i stallet, och

när jag skalat af mig, så är jag redo . . . mig kan Ni lita på, fastän jag icke är Riddare . . .

JUDIT.

Bara jag får dölja mig . . .

HANS spelar gammal.

Ja, stackars barn, der han I för Ert oförstånd. Hvad sa jag på stallgårn? Det kommer surt efter,

sa jag, men det var som att tala för döfva öron--

Tyst! det blåser i lur . . . fremmande! Det är för sent! — — Jag vet hvem det är . . .

JUDIT.

Jarlen?

HANS.

Nej! Herr Ivar Jonsson Blå!

JUDIT.

Hvad skall jag göra? Hvad . . .

HANS.

Gör som jag . . . spela pjes . . . kan Ni inte? Ahjo, Ni kan, det har jag sett! — Tag emot honom med öppna armar, han är så lätt att lura som alla

räfvar ... jag skall hjelpa Er . . . Ett, två, tre!--

Paus.

PETER Ivar Blås Narr, in.

HANS.

Se der är den däveln! — Nå, din dumma hund, hvar har Du din fågel Blå? Är Ni ute och friar?

PETER.

Du är en stor kältring!

HANS.

Har Du inte kommit längre än till kältring? Du ska vara kvick, äfven om Du bara är här för att snoka! Snoka på nu! Eller kanske Monseigneur vill bryta en lans för sin dam . . . fendez-vous! un, deux, trois!

IVAR BLÅ in.

HANS.

Si, der ha vi Riddar Blå — skägg!

IVAR B.

Är Konungen här?

HANS.

Nej, han är ute på hal is och fiskar i grumligt vatten —

IVAR B. till Judit.

Prinsessan Judit!

Till narrarna.

Ut! Fort!

JUDIT.

Herr Ivar ... jag ber Er välkommen till Bjälbo .. .

IVAR B.

Jag plägar icke vara välkommen på Bjälbo, men denna gång måste jag våldgästa, ty jag har ärenden af allra största vikt! — Få vi sätta oss!

JUDIT.

Sitt, Herr Ivar!

Paus.

IVAR B. Hvar är Konungen?

JUDIT.

Han är ute på isen med Sofia . . .

IVAR B. Hvar är prins Magnus?

JUDIT.

På sin kammare!

IVAR B.

Prins Erik på Hofva gård och prins Bengt på Årsta!

JUDIT. Hvart vill Ni komma?

IVAR, B.

Ja! Här har skett stora ting!

JUDIT. Är Jarlen — — vigd?

IVAR B.

Jarlen är vigd ... i all tysthet!

JUDIT.

Med enkan till Abel, som mördade min och Sofias fader, Erik Plogpenning!

IVAR B.

Det är icke bevisadt, och Abel svor sig fri på Danahofvet!

JUDIT.

Men hela Danmark säger, att så var!

IVAR B. reser sig och går till dörren.

Kalla prins Magnus!

tillbaka till Judit. Abels söner göra anspråk på Danska kronan! — Paus.

Hur är det med Er helsa, prinsessa?

JUDIT ser på honom.

IVAR B.

Vi ska vänta tills prins Magnus kommer! — Paus.

Det blir kall vinter, för det är godt om rönnbär, säger folket. — Har Ni inte hört det ordstäfvet ?

Paus.

JUDIT.

Kom Herr Ivar på släde öfver isarna? IVAR B.

Nej, jag red landsvägarna, och på Holaveden råkade vi röfvare . . .

tittar åt dörren det var fredlösa och stigmän från Småland . . .

Paus.

Leds Ni inte härnere i bygden? Hvad roar Ni Er med?

JUDIT.

Skall Jarlen komma hit?

IVAR B.

Jag tror inte!

JUDIT.

Är han lycklig?

IVAR B. ler.

Hvilken fråga, lilla barn. Han är ju nyförmäld! JUDIT.

Hvarför ler Ni?

IVAR B.

Jag tänkte på något . . . förlåt mig . . , JUDIT.

Vill Ni inte spisa eller dricka, Herr Ivar? efter resan . . .

IVAR B.

Tack, sedan! Först det angelägna! — Ni har det fett här i Östergötland, och man magrar åtminstone inte . . .

JUDIT förlägen.

IVAR B. Jag menade inte . . .

titlar åt dörren.

HANS in.

Prins Magnus skall infinna sig så fort tid och omständigheter — — tillåta!

IVAR B.

Hvem är Du? Är det inte — Hans narr? HANS.

Jag är tillförordnad Väpnare hos prins Magnus!

IVAR B. Ja, men Du har varit narr?

HANS.

Mitt förflutna är dunkelt liksom min härkomst, men framtiden skall utvisa, att Ni fullkomligt misstagit Er på min ringa person.

IVAR B.

Jag tror att Väpnaren är roligare än narren! HANS.

Är jag nu rolig också?

JUDIT reser sig för att gå ut.

IVAR B.

Stanna, prinsessa, vi har att tala vid Er!

JUDIT förskräckt.

Vid mig?

IVAR B.

Ja! —

Närmar sig henne.

Men vi äro icke grymma — vi sakna icke medlidande, och som Riddare försvarar jag den värnlösa och olyckliga — derför säger jag så här: tag mina hästar och tjenare — res till Kungslena gård — dölj Er der, tills allt är öfverståndet — på Bjälbo skall rasas ut, röjas opp, och den skyldige straffas. Gå i frid! Gud vare med Er!

JUDIT böjer hufvudet och går.

IVAR B.

till Hans.

Säg åt din herre, att han kommer genast — Ivar Blå har en gåfva med sig åt honom!

HANS schappar ut.

Paus.

IVAR B. går till fönstret och ser ut.

Paus.

MAGNUS in, stel och högfärdig.

Herr Ivar vill mig något!

IVAR B.

Ja, min gosse! — Din far helsar Dig och lemnar Dig i gåfva en ny hätta han har köpt i Roskilde på sin bröllopsresa . . .

MAGNUS.

Den hade bättre varit ogjord!

IVAR B. öppnar ett schatull.

Det kan Du inte döma!

Tar fram en hertigkrona och visar den. Här har Du en liten krona; den liknar en kunglig, men det sitter en hufva inunder — en barnmössa, som man kan vexa ur med åren —

MAGNUS.

Ni handterar kronor som andra narrmössor — herr Ivar! Har Ni ingen åt Er?

IVAR B.

Sådant står jag öfver —

MAGNUS. Det fattar jag inte . . .

IVAR B.

Jag tror Dig om'et! — Men jag har en brud åt Dig också, en Holsteinska, Grefve Gerhardts dotter.

MAGNUS.

Då blir jag slägt med min far . . .

IVAR B. ler.

Är Du inte det förut?

MAGNUS.

Hvarför behandlar Ni alla menniskor som dum-hufven?

IVAR B.

Derför att jag finner dem så narraktiga . .. Det var blixten! nu kommer dundret! — Valdemar, Din

broder, har gjort firnarverk, illgerning, då han som äkta man häfdat sin svägerska, hvilken aflagt klosterlöfte, och derför har påfven Clemens den fjerde dömt honom att infinna sig i Rom för att höras och dömas!

MAGNUS slår näfven i bordet.

Och sedan?

IVAR B.

Den näst äldste brodern förestår under tiden regeringen med konungsliga rättigheter. — Det är Du, Magnus!

MAGNUS.

Och Jarlen?

IVAR B.

Den talas inte om i Påfvebrefvet!

MAGNUS tuggar i skägget.

Då går han till Norge och hämtar förstärkning!

IVAR B.

Det kan han inte, ty hans svärson är död — i dessa dagar!

MAGNUS.

Är Håkan död?

IVAR B.

Ja! — Nu har Du steken på spettet — vänd på'n, men låt'en inte brännas!

MAGNUS.

Det finns då rättvisa i verlden!

IVAR B.

Finner Du det nu först?

MAGNUS.

Men Jarlen?

IVAR B.

Han är slut! Har gått i galen tunna! Ja, han har fått en djefvel, oss emellan sagdt! —

MAGNUS.

Hvem narrade honom?

IVAR B.

Fråga det! — Emellertid, nu tror jag mitt ärende är väl uträttadt, och jag är icke angelägen att upprepa den här litanian för bror Valdemar — det öfverlemnar jag åt Dig! Is fecit cui prodest! Den som har gagnet får ta bannorna!

MAGNUS.

Men Jarlen?

IVAR B.

Han är slut! Tjenat ut! Behöfver hvila och åldras i ro . . . Nu far jag hem och afvaktar nästa vår, går i vinterkvarter, lägger opp mitt skepp! — Bed Valdemar inte vara mig gramse; kronan fick han af mig, men han skulle hålla den ren, det gjorde han inte, derför tar jag igen lånet! — Och Magnus! Var herskare! men icke tyrann! Skydda de svaga, när de förtjena, eljes icke, och kläm efter de mäg-tige, när de illa bruka sin magt, eljes icke! — Var tapper, trofast och rättrådig, så går Dig väl i alla din lefnads dagar, och Du blir ärad, om icke älskad,

menskor älska mest sig sjelfva och dem som tjena deras sjelfviskhet! Amen! Och Gudi befalladt! Skakar hand och går.

MAGNUS

ensam, i tankar, sätter kronan på hufvudet.

HANS in.

Är det Kungen?

MAGNUS tar af kronan. Hans, kom hit! —

HANS fram.

MAGNUS.

Nu tar jag af Dig halsbandet, och Du är fri! HANS.

Fri? — Gå på landsvägen som strykare! Näh! då tjenar jag hellre!

MAGNUS.

Tjena mig då som väpnare! men betrakta Dig som menniska hädanefter — —

HANS. Det har inte fattats!

MAGNUS ger honom en vänlig örfil. Och spar på truten!

Tar af halsbandet.

HANS betraktar halsbandet.

Friheten är ju bra — men maten var inte dålig — Får jag behålla det här?

MAGNUS. Hvad vill Du med det?

HANS.

Jag tänkte ge min fästmö ett halsband . . .

MAGNUS. Ett munlås skulle Du få . . .

HANS.

Då blef jag som Ni andra — MAGNUS.

Men hur känns det att vara menniska nu? HANS.

Är det att vara menniska? Får jag känna?

Han tar på sin kropp. Det är nog sig likt!

MAGNUS. Hvar är Kungen?

HANS allvarlig.

Han kom hem just nu!

MAGNUS.

Hvar är han?

HANS.

I borgstugan!

MAGNUS. Säg lionom att jag kommer!

HANS går, allvarlig. Paus.

MAGNUS

ensam, lägger in kronan, faller i tankar och synes läsa öfver, hvad han skall säga. Dörren slås upp! Hans i dörren.

HANS allvarligt. Konungen väntar prins Magnus!

MAGNUS

bemannar sig och går ut genom fonddörren.

Ridå.

AKT IV

I Helgeandshusets Kapitelsal. I fonden ett stort gallerfönster, der besökande mottagas utan att få inträda. Till venster i fonden ett hvalf med en »Julkrubba>. Stjernan, Herdarne, Barnet i krubban, Tre konungarne etc. Dörr till höger och venster. Altare med krusifix till höger.

Vid ridåns uppgång är scenen tom och mörk utom i Julkrubban, der belysningen är stark.

Bakom krubban sjunges »O! sanctissima» trestämmig (icke fyr-) och med undvikande af tersgångar.

GÅRDSMÄSTAREN förre Väktaren på Brantberget, in, putsar ljusen.

HANS

in, allvarlig, som Väpnare klädd.

God jul, far!

GÅRDSMÄSTAREN.

God jul! tillbaka.

HANS.

Hur trifs Du med ditt nya, far?

GÅRDSMÄSTAREN.

Det är så sjukt här.

HANS.

Det brukar vara så på sjukhus.112

GÅRDSMÄSTAREN.

Hvad har Ni för Er på hofvet?

HANS.

Bara elände! Fru Mechtild, nya frun, sitter på Årsta och vill inte visa sig.

GÅRDSMÄSTAREN.

Har hon råkat med sina styf barn då?

HANS.

Jo! Och der blef en drabbning. — När Sofia, drottningen, fick se Abels enka, så skrek hon och föll till golfvet! Med ett ord: det var icke lyckadt! — — Hvad skall Ni ha för Er här i dag på Julafton?

GÅRDSMÄSTAREN.

Rysliga saker! — Biskop Kol skall skrifta Kung Valdemar, innan denne går till Rom, det vill säga, han skeppas ut till Danzig, och sen får han gå till fot.

HANS.

Och den stackars prinsessan då? Judit . . .

GÅRDSMÄSTAREN.

Efter barnets födelse går hon här som botgö-rerska och sköter sjuka.

HANS

pekar på gallerfönstret.

Hvad är det för giller der?

GÅRDSMÄSTAREN.

Jo, der få de ta emot besök — se men inte röra!

HANS.

Vet Du att Jarlen kommer hit?FJÄRDE AKTEN

GÅRDSMÄSTAREN.

Han brukar det på Julafton, för att trösta de sjuka och fattiga — han vill visa, att fadersögat vakar öfver de ringaste . . .

HANS.

Men fadersögat är argt; han är hårdare än någonsin, sen han förlorade greppet på Norge . . . Folket hatar honom, som förr, men fruktar honom icke längre . . .

GÅRDSMÄSTAREN.

Har Du något särskildt ärende hit?

HANS.

Jag har ett bref från min Hertig att lemnas till Biskop Kol — Hertig Magnus kommer också hit — senare, och öfvertager regeringen . . .

GÅRDSMÄSTAREN.

Der ha vi Lars i Oppunda och Biskop Kol--

lägg brefvet ifrån Dig och gå — —

HANS

lägger sitt bref på bordet.

LARS I OPPUNDA och BISKOP KOL in.

BISKOP K.

Den kanoniska lagen och dekretalerna gälla öfver hela kristenheten . . .

LARS I O. lugnt.

Erkännes, men landslagen, borgerliga lagen, upphäfves icke af Roms dekreter . . .

BISKOP K.

Jo, för Andliga Ståndet och för brottmål, som röra sedelagen . . . Sjelfva Kung Valdemar måste lyfta på kronan inför mitran . . .

LARS I O. vild.

Men Du vill väl icke räkna en andligs äktenskap som sedlighetsbrott?

BISKOP K.

Jo! Det är hor, om en andlig lefver med kvinna, och det har varit i hundra år alltsedan Gregorius VII:s stora dagar . . .

LARS I O. ursinnig.

Skäms Dig! Du har aldrig haft maka och barn, Du vet icke hvad ett rätt äktenskap är . . .

BISKOP K. oböjlig.

Det är hor!

HANS håller för öronen.

BISKOP K. fortär på.

Den Helige Chrysosthomus säger: "Hvad är kvinnan annat än en vänskapens fiende, ett oundvikligt straff, ett nödvändigt ondt, en naturlig frestelse, en önskvärd olycka, en rinnande tårekälla, ett ondt naturens verk, öfverdraget med skimrande fernissa!"

LARS I O.

Åh, hvad vet Du om lifvets högsta goda, om maka, om barn, om hemmet? . . .

BISKOP K.

Jag vet mer än Du om den saken, ty jag har sjelf varit gift — och jag har varit skriftefader och penitentiarius — — bara Ni fått det högsta goda, så blir det till ett ondt, som Ni vill komma ifrån; derför rycker vi ut tanden, så är det klippt med en enda gång . . .

LARS I O.

Herre Gud, Kol, min broder, min vän, låt mig se dem, se dem, det är jul; låt mig gå ut på en timme bara i marknan . . .

BISKOP K.

Gå ut? är Du tokig?

LARS I O.

Kol, i Jesu namn och den Heliga Modrens . . .

BISKOP K.

Du skall få helsa på dem genom gallret der!

LARS I O. synar gallret.

BISKOP K.

Men om Du tjuter, så blir Du inlåst . . .

LARS I O. flyger emot Biskop K.

O, Du Satans engel . . .

GÅRDSMÄSTAREN fram och skiljer dem åt.

LARS I O. lugnad.

Icke genom gallret, då dör jag; för mig i min cell i mörkret . . . Jag väntade ljuset, och si mörkret kom!

BISKOP K. Gå i din cell! — Jarlen är här!

LARS I O. föres ut af Gårdsmästaren.

Paus.

BISKOP K. till Hans.

Gå ut, gäck!

HANS.

Jag är sändebud från min herre, med ett bref!

BISKOP K. Låt brefvet ligga! Ut!

HANS går.

Paus.

JARLEN åtföljd af SARACENEN in.

BISKOP K.

God Jul, Jarl Birger, men haf ut hedningen! JARLEN.

Hvad vågar Du?

BISKOP K.

Du umgås med hedningar och trollkarlar, Birger, och derför är din magt slut, inom dessa vigda murar åtminstone ... Ut med hedningen, annars blir Du stenad af folket!

JARLEN afskedar Saracenen motvilligt.

BISKOP K.

Nu ligger Herrans hand tung öfver Dig, Birger; Din båge har brustit och pilarna gå bakut! Ditt hus ramlar, och Du gjorde bättre dra Dig tillbaka och packa in till sista resan!

JARLEN. Hvilken domare är Du?

BISKOP K.

Här dömes andligen, sedan de verldsliga herrarne ha strukit på foten efter sista Hohenstaufens fall . . . det finns inga kejsare mer . . .

JARLEN tuggar.

Vill Du tala om Valdemar?

BISKOP K.

Tala vid honom skall jag göra, men i enrum,

här!

JARLEN. Talar Du vackert då?

BISKOP K.

Nej, inte om fula saker! — Jag tror Du ångrar Dig redan, att Du slog larm!

JARLEN.

Har jag fått Rom öfver hufvet på mig?

BISICOP K.

Du var alltid den första att vädja till Rom — nu har Du't här! Och en vacker dag kommer en stråle från Lateranen och Sankt Peter att slå ner i Stockholms Hus!

JARLEN.

Hvad nu?

BISKOP K.

Du har gift Dig för nära Din sons kvinnosida — Du lefver i blodskam, Birger. Men Du gifte Dig i hat, icke i kärlek, och Du tog Dig hustru för hämndens skull . . .

JARLEN.

Är det skriftermål?

BISKOP K.

Här skriftas hela dagen . . . och önskar Du aflösning, så skilj Dig de facto från Mechtild . . . Det är blodskam, och Du har samma brott öfver Dig som Valdemar!

JARLEN.

Nu flyttar jag striden på en annan mark, der jag är hemma; här håller jag icke hof längre . . .

BISKOP K.

Gör Du det, Birger, så råkar Du den rätta! Du känner inte Magnus ännu!

JUDIT

in i hätta och botgörardrägt, med en sparbössa, stannar obemärkt vid dörren.

JARLEN.

Magnus är min vän — —

BISKOP K.

I spel är inga vänner, och Ni har spelat om spiror; jag tror att Valdemar är bättre menniska än herrarne, ty han eger blygsel och rättskänsla . . . Ivar Blå är en skalk, som narrat Dig i träsket, och trollaren Wilibald är en frank bandit, som dragit Dig vid näsan. Men så går det på krokvägar, och den som icke lyder goda råd får dåliga, den som vill herrska öfver alla blir ofta beherrskad! Det var Ditt fall!

JARLEN.

God jul! och tack för trakteringen!

BISKOP K.

Gif Din julgåfva först!

JARLEN.

Åt hvem?

BISKOP K.

Sjuka och fattiga! Du är ingen glad gif vare och önskade helst alla arma i gropen!

JARLEN

kastar en börs i Judits sparbössa.

BISKOP K.

Vill Du icke helsa Jesusbarnet i krubban?

JARLEN

korsar sig slarfvigt för krubban.

BISKOP K.

Man går icke förbi korset utan att böja knä. . .

JARLEN strider med sig.

BISKOP K. Folket ser Dig genom gallret . . .

JARLEN antyder Judit.

Hvem är den tiggerskan?

BISKOP K. Det må man icke fråga!

JARLEN.

Är hon död?

BISKOP K.

Lefvande begrafven! Men var i lifstiden Prinsessa Judit, dotter till Erik Plogpenning, som mördades af sin broder Abel . . .

JARLEN fixerar Judit.

BISKOP K. Kanske I två viljen skrifta hvarandra?

JARLEN ämnar säga något, men tiger.

BISKOP K.

Hvem är domare, och hvem är anklagad?

JARLEN tuggar. BISKOP K.

Räck Din hand! Det är Jul! De kristnes försoningsfest! — — — Räck Din hand, Birger!

JARLEN vänder sig och går sakta ut.

BISKOP K. fram till Judit.

Gå i frid, mitt barn, Dina synder förlåtas Dig, icke af mig, den störste bland syndare, utan af Din ånger, Din lydnad och Din tro!

JUDIT går.

Folk synes bakom gallerfönstret.

BISKOP K.

vid gallret.

Hvem söker Du, kvinna, med Ditt barn? — Då vet jag. — Prosten i Oppunda! — Herre Evige Gud! — — Ni sliter sönder mig, menniskor! — Julafton? ja! — Barnet? Ja! — Erkännes! — ja! — Men jag är icke hård! Nej! Jag har sjelf slitit mina ris, jag har lidit det mina ogerningar voro värda, hvarför skulle jag då skona Er? — Oskyldiga? Ja! Den ena får lida för den andra! Vi få hjelpas åt! — Gå hem till herberget, pynta och sopa, tänd ett litet ljus på bordet, red en måltid, köp en leksak, ett julträd, var glad i sinnet och prisa Gud för det lilla barnet, som är födt i denna välsignade natt! — Han kommer, ja, han kommer!

Paus.

VALDEMAR in, klädd till pilgrim men utan staf.

BISKOP K.

Kung Valdemar! —

VALDEMAR.

Tala, Biskop Kol, jag hör gerna . . .

BISKOP K.

Hvad Din rättskänsla sagt Dig sjelf, vill jag icke säga om! — Gå till den heliga grafven, men Du får icke tala på vägen hvarken med tunga eller ögon — i ensamheten och tystnaden skall Du höra nya röster, lyssna till dem och kom åter med ett fast hjerta — ett godt sinne har Du fått af födseln!

Lemnar sin pilgrimsstaf med palmen.

Tag min vandringsstaf på färden — den stödde mig och ledde mig — fridens palm har torkat, men den kan grönska igen, och då är den förbytt i segerns !

VALDEMAR

mottager stafven, böjer knä för krusifixet och går.

BISKOP K.

Gå i frid!

Folket rör sig utanför gallret.

BISKOP K.

bemärker nu brefvet på bordet, tar det tankfullt i handen och öppnar, under det han går till venstra dörren.

Gårdsmästare! För hit prosten Lars i Oppunda!

Handterar brefvet.

Paus.

LARS I O. in.

Den Helige Augustinus säger i Civitate Dei . . .

BISKOP K. under det han läser brefvet.

I min egenskap àf penitentiarius och i betrak-FJÄRDE AKTEN

tände af denna heliga aftons betydelse ger jag Dig tre timmars dispens att i sällskap med guardianen besöka hustru och barn — —

LARS I O. faller på knä i extas.

BISKOP K.

Vänta lite! Hvad står här? — I bref från påfven Clemens den fjerde till — hvad står det? — Konung Magnus Birgersson meddelas fullständig licens för sekulära prester att i lifstid fortsätta rätt äktenskap — — Der fick Du en julgåfva af Konung Magnus! Spring inte som elden var lös ... De gå inte från Dig . . . De vänta i herberget — — Du är en gammal tok, Lars . . . Nå, god jul, Dig och de Dina!

LARS I O.

har betett sig som en tok, kysst Biskopens kläder, sprungit till dörrn och vändt om.

BISKOP K.

"Gråta har sin tid och le har sin tid.

Klaga har sin tid och dansa har sin tid."

LARS I O.

"Var icke alltför rättfärdig, och var icke alltför vis, icke vill Du förderfva Dig sjelf?"

BISKOP K.

"Ett gladt hjerta gör ansigtet ljust!" —Nu lyser Du på mitt mörker! Lars!

Ridå.AKT V

Jarlens Arbetsrum från 2:dra Akten, 2:dra Tablån.

JARLEN

sitter vid bordet, med en bok för sig, vid sitt stora ljus, mörk och kall.

ASTROLOGEN står framför Jarlen, ser skrämd ut.

Det var ett fel i räkningen sist — det tionde himmelshuset är icke Skorpionen helt och fullt, utan Vågen är det — Vågen är ett lyckosamt tecken; och den som är född i Vågen, han blifver en sannfärdig menniska förutan falskhet, men han är snar till vrede. —

Jarlen hostar otåligt.

Han skall vandra många land igenom, men han skall dö i sitt fädernesland. Hans största lyckas tid skall vara när han lefvat sin halfva ålder — — Blir försagd af Jarlens köld.

Och om han lefver fyrtiofyra år, så lefver han vid sjuttiofem.

Paus.

I hör icke på mig!

JARLEN fixerar honcm.128

BJÄLBO-JARLEN

ASTROLOGEN. I Jungfrun får han en passelig rikedom — — tveksam

och i Tvillingarne får han ångest och motgång.

Paus.

Tror I icke hvad jag säger? —

JARLEN hugger ut.

Nej!

ASTROLOGEN krymper.

Han tror inte hvad jag säger?

JARLEN. Inte ett ord tror jag!

ASTROLOGEN.

Ja, då — —

JARLEN.

Här i boken står motsatsen af hvad Du sagt. .. ASTROLOGEN.

Hvilken bok?

JARLEN.

"De Gamle Kaldéers Stjerntydning" . . .

ASTROLOGEN. Den duger till intet!

JARLEN.

Wilibald! Du har varit mig en dålig rådgifvare, men Du kan vara vilseledd. — För min heders skull, icke för Din, skall Du få draga Dig undan . ..FEMTE AKTEN

ASTROLOGEN hvasst.

Tror I jag vill det?

JARLEN.

Om jag befaller, så vill Du!

ASTROLOGEN.

Är det klokt låta en man gå ut kring land och rike med hemligheter?

JARLEN.

Du har rätt; det kan vara oklokt! — Hemligheter äro afsedda att gömmas . . .

ASTROLOGEN.

Men hemligheter kunna bevaras — bättre, om man gör sig till egare af dem . . .

JARLEN ser åt venster dörr.

Tala lite tydligare; jag fattar icke fullt Din mening!

ASTROLOGEN.

Man kan sälja hemligheter . . .

JARLEN.

Om det finns köpare! — Eljes gifs ett mycket säkert sätt att gömma sådana skatter — man gräfver ner dem, i jordens djup, så äro de anförtrodda åt tystnaden — den eviga tystnaden . . .

ASTROLOGEN tar efter en dolk under kläderna.

Sättet är godkändt och kan användas när behofvet påkallar . . .

JARLEN slår med klubban i bordet.

SARACENEN in bakom Astrologen, afväpnar honom och för ut vid halsen.

JARLEN ensam; oberörd, iskall. Paus.

IVAR BLÅ in.

JARLEN. Var dörren obevakad?

IVAR B.

Ja!

JARLEN. Hvad önskar Du?

IVAR B.

Gissar Du inte?

JARLEN.

Det vill jag inte!

IVAR B.

Du egde en vän, som spådde Dig tre kronor på dina ginbalkar; den första, den Norska, har gått, den andra, den Danska, har också gått . . .

JARLEN.

Hvad är det?

IVAR B.

Kristofer i Danmark är förgiftad, och Margareta

Spränghäst har tagit styret. Det var kronan numro två som gick. Den tredje, Valdemars, går just nu!

JARLEN.

Kristofer? förgiftad?

IVAR B.

Träd undan, Birger, Du har gjort nog för riket, och Ditt namn skall vårdas, om Du icke förstör det med att sitta för länge som objuden gäst . . .

JARLEN.

Hvem skall då styra?

IVAR B.

Magnus!

JARLEN.

Det kan han inte.

IVAR B.

Är Du säker?

JARLEN,

Han vet ju ingenting!

IVAR B.

Mer än Du tror. Hans första regeringshandling hedrade honom . . .

JARLEN.

Hvilken handling?

IVAR B.

Du vet ju ingenting, men derför att Du aldrig hör, och ingen vågar tala Dig till — mer än jag!

JARLEN.

Hvilken handling?

IVAR B.

Magnus har i skrifvelse till påfven Clemens den fjerde fått bullan om presternas ogifta stånd upphäfdt, och derigenom har denna allmänna jemmer af öfvergifna kvinnor och barn upphört att förmörka landet.

JARLEN.

Har Magnus vågat det?

IVAR B.

Hertigen är förordnad regent af påfven i Rom.

JARLEN reser sig och faller ner.

Jag tror att. . .

IVAR B.

Vidare! — Ämnar Du verkligen hålla intåg i Stockholm med Din gemål?

JARLEN.

I morgon dag för jag min brud in på Stockholms Slott.

IVAR B.

Då blir mörderskan stenad vid Stadsporten som drottning Jisebel . . .

JARLEN.

Skäms Du .. .

IVAR B.

Stenad af folket, och Du blir bannlyst af påfven som blodskämmare!

Jarlen kastar en bok mot Ivar Blå.

Du är slut, Birger, och Du förstör Din vackra historia, om Du går på! Alla dina visa och rättvisa lagar har Du skrifvit för folket, men sjelf följer Du dem icke! — Gå till Visingsö, det är en bra lejonbur, det är en vacker fotställning till din ståndbild, en grönskande ram till ditt konterfej. Der har Du skog och sjö, åker och äng; der lefva enkla, goda menniskor, som ära ditt namn för hvad godt Du gjort; lef ut din saga, gamla hedning, Du som dock har kristnat ditt land, och haf mod gå lefvande i din graf som Håkan den Röde! Tag lejonen med Dig, som ett minne af dina segrar i Finska landet, och som ett vårdtecken att Folkungarna nu blifvit Kungar!

JARLEN.

Har Du slutat?

IVAR B. reser sig och öppnar höger dörr.

Nu har jag slutat! Och nu får Magnus ta vid!

Går.

Paus.

MAGNUS in från höger; djerf.

JARLEN.

Jag vill inte tala vid Dig! Jag vill söka min Bengt!

MAGNUS.

Lycka till!

JARLEN går åt venster.

MAGNUS

ropar.

Hans!

HANS in.

Durchlauclit!

MAGNUS.

Du skall vara allvarsam!

HANS.

Det är så tråkigt att vara allvarsam! — Jag tror jag återvänder till min narrsyssla. —

MAGNUS.

Hvi så?

HANS.

Man får ju aldrig säga ett förnuftigt ord, när man är anställd som ordentlig menniska.

MAGNUS.

Jag tror Du har rätt! Och vore jag inte den jag är, så ville jag vara narren! Följ din kallelse då och förblif en tok!

HANS.

Jag tror nästan det är så godt! Det här kungliga är för fint för mig!

MAGNUS.

Röj af det der bordet först! men låt ljuset stå!

HANS.

Hva ska gubben säga om det? Han blir väl tokig!

MAGNUS.

Ställ den stolen der på kortändan . . . Men låt ljuset stå!

HANS.

Ska han regera — och anfäkta den? MAGNUS.

Lägg klubban der! Men rör inte ljuset! HANS.

Fadersögat!

MAGNUS. Ställ skrif donet här!

Paus.

Gå ut!

HANS.

Nu förstår jag! — Farväl, Ers Majestät, nu återvänder jag till köket och stallgårn! Men gif mig en orre först!

MAGNUS

ger honom en örfil och går ut på bastionen. HANS.

Den var kunglig! — Skomakare, blif vid din läst; det skulle Valdemar och jag aldrig ha glömt!

JARLEN

in med Prins Bengt; utan att märka förändringen går ned mot rampen.

Du skall få bli hertig och få en liten hertiginna . . . vill Du det?

BENGT lillgàmmalt.

Ja, min far — men Magnus är ju kung!136

JARLEN.

Är han Kung? Du har missfattat det--här

finns ingen kung så länge jag lefver, men den jag vill ha, han blifver! Och ... Du skall ta Dig till vara för Magnus! Han är inte vår vän . . . Jag har en prinsessa åt Dig!

BENGT

som förut.

Min far! Jag har stannat vid det beslutet att aldrig gifta mig!

JARLEN.

Kors har Du det? Hvarför vill Du inte gifta

Dig?

BENGT.

Jag har sett så mycket elände i gifta ståndet. — De bli så sällan lyckliga! . . . och för öfrigt!

Paus.

JARLEN.

Bengt, min älskade son, mitt hopp, mitt sista på jorden, vill Du icke råka din nya . . . din styf-mor?

BENGT.

Nej, det kan jag icke!

JARLEN.

Du också!

Vred.

Hvem har tagit Dig från mig? Hvem har skilj t oss åt? Hvem går emellan våra hjertan?

BENGT.

Min moders minne! O, att jag kunde sörja henne ur graf!

JARLEN.

Hämnas Du så, Ingeborg, från andra sidan! Förbannad vare den stund, då jag blef Ditt minne otrogen! Allt brister! — Men, Bengt, Du skall bli riddare, Du skall få en krona och ett hertigdöme . . .

BENGT.

Din rödaste gullkrona, den passar jag ej på . . .

JARLEN.

Och kanske ... ett rike en gång, ett helt konungarike . . .

BENGT.

Far, jag har sett så mycket kronor och konungar rulla i gropen — och för att Du icke skall fresta mig mer: Jag har gifvit löfte åt Gud att tjena honom — hvars rike icke var af denna verlden —

JARLEN

utom sig.

Hvad säger Du?

BENGT.

Jag har aflagt löftet . . .

JARLEN.

Hvilket löfte?

BENGT.

Att inträda i det andliga ståndet! Jag vill bli en Herrans tjenare!138

JARLEN.

Innan Du varit ung! Lemna allt hvad lifvet kan bjuda . . .

BENGT.

Var det så mycket? Och det, som var, höll det hvad det lofvade?

JARLEN

faller ner på en stol vid bordsändan. Paus.

Isak skulle offras! — Prest!

Paus. BENGT.

Har Du något mer att säga mig, far? JARLEN.

Du vill gå; jag tröttar Dig; Du är led på mig, Du också — — Gå, kära barn, jag blir ändå ensam!

BENGT går dröjande.

JARLEN ensam.

Bara de fäller mjölktänderna, så bits de. — Paus.

Tre kronor och ingen kvar! — Paus.

"Och jag såg att all möda och all skicklighet i hvad som göres icke är annat än den enes afund mot den andre. Också detta är fåfänglighet och ett jagande efter vind."

Reser sig och lystrar utåt balkongen, der Magnus gör ett

buller.FEMTE AKTEN 139

Hvad är det? — Det är väl aldrig — drar svärdet, mina lejon? — Eller är det ett spökelse?

Magnus visar sig. Är det ett djur? Tvifan! det var en menniska! Sticker in svärdet.

MAGNUS

in, sätter sig vid bordets kortända, fräck. JARLEN

bemärker städningen och stolarnas omflyttning nu först. Hvad är detta? Hvem liar . . .

De fixera hvarann.

MAGNUS. Det har jag gjort!

JARLEN. Sitter Du i min stol?

MAGNUS.

Det är min!

JARLEN tar åt svärdet.

MAGNUS drar sitt svärd, sittande. Paus.

JARLEN. Hvem tror Du att Du är?

MAGNUS.

Jag vet mig vara i Kungens ställe.

JARLEN. Men jag är Jarlen sjelf!

MAGNUS. Vi har afskaffat Jarisembetet!

JARLEN.

Vi?

MAGNUS.

Vi, med Guds nåde och påfve Clemens den fjerdes goda mening!

JARLEN

ser åt venster dörr, för att söka Saracenen. MAGNUS.

Se icke efter Saracenen, han är redan exekute-rad —i lejonkulan! —

Paus.

Du, som hållit korståg, skulle icke hysa hedningar i Ditt hof! — Ja, han ligger i lejongropen!

JARLEN

betraktar Magnus med hot, men med en viss beundran. Du är modig, Du!

MAGNUS.

Din son kan icke vara något lamm!

JARLEN tuggar.

I sanning! . . .

Slår om.

Hedrar Du min geniåls intåg i morgon?

MAGNUS. Det är inställdt . . .

JARLEN. Det hänger på mig, det!

MAGNUS.

Nej, på mig! Jag har förbjudit intåget, emedan — Fru Mechtild blefve ihjelslagen om det skedde .. Och hon har återvändt till sitt land!

JARLEN.

Har hon? .,.

MAGNUS.

Ja!

Paus.

JARLEN lystrar.

Hvem är det som sjunger?

MAGNUS lystrar.

Det är på stallgårn!

JARLEN. Hvad sjungar man?

MAGNUS.

Ja! icke vill jag blotta min faders skam! —

JARLEN. Hvad sjunger man?

MAGNUS.

Hör efter sjelf!

JARLEN lyss.

"Herr Ivar Jonsson" — — "som hemtade Jar-142

lens brud" — Nidingar! — Magnus, jag förbannar Dig!

MAGNUS.

Det skall Du icke, far! — Minns att det var Du, som väckte splitet mellan bröder — att Du lärde mig umgås med ränker — Du var plogkarlen, jag är skördemannen! Men grufva Dig icke, Valdemar måste bort! Nu är jag kommen! Du liar sjelf satt en krona på mitt hufvud, spiran var jag född till.

JARLEN strider med sig.

Jag börjar tro — jag ser att jag födt en konung — jag visste det icke, jag hoppades dock, nu vet jag, att Folkungaätt är aflad . . .

MAGNUS.

Det visste Du redan vid Herrevadsbro.

JARLEN.

Herrevadsbro? — Det var icke mina ungar! Icke mina! Och så länge Junker Karl lefver, kan endast jag hålla riket uppe!

MAGNUS.

Junker Karl trädde undan — offrade sig för landsfreden. — Gör Du sammaledes! fader i

JARLEN.

Så länge jag lefver och står upprätt offrar jag ingenting; och så länge Junker Karl kan hämnas får landet ingen ro.

MAGNUS.

Junker Karl hämnades aldrig sina fränders dulga-FEMTE AKTEN 143

dråp — han förlät, och derför blef det slut på fejden! Nu vet Du ju, att han är död.

JARLEN.

Död? Det visste jag inte! Är han död?

MAGNUS.

På korståg i Ryssland! Den oskyldige gick i döden för det allmännas väl!

JARLEN efter en lång paus.

Är Du Kristen, Magnus? Jag menar ända in i hjertat!

MAGNUS.

Jag är Kristen, och derför känner jag mig berättigad !

JARLEN.

Karl Folkunge är död! — Herrevadsbro är för-sonadt! Min saga är slut!

Paus.

Magnus, tag förstfödslorättens arf, var herre och herrskare! — Min son, jag förlåter, hvad Du i denna stund brutit mot din far; min Konung, jag hyllar Dig!

Bugar sig.

MAGNUS reser sig orolig, ger handen.

Min far, Birger Jarl, så har Du aldrig talat, och Du får icke ... Är Du trött? . . .

JARLEN.

Jag är trött, på alltsammans ; och nu går jag — jag far till Visingsö! — jag skall gå på skogen, se145

på sjön, tänka öfver hvad jag lefvat, söka försoningen med det förflutna och bereda mig till det kommande!

MAGNUS.

Gå i frid, fader, göm dina sår, glömd blir Du aldrig!

JARLEN

tviflande.

Aldrig?

MAGNUS flyttar ljuset på bordet.

Nej! aldrig! Du har stiftat lagar, jag skall skipa dem!

Och ifrån detta fönster skall ditt fadersöga

allt framgent lysa öfver stad och land!

ty jag, Din son, skall hålla ljuset brinnande — —

och när då natten hvilar öfver Ström och strand,

skall Väktaren på berget se att ej

han ensam håller vård och vaka,

ty när som dagens sol till sömns har gått

så lyser ännu Jarlens ljus från Stockholms Slott!

Och främst i Svea kungalängden, fast ej kung,

Ditt namn Du ristat har som Drott!

Ridå.

Slut.6

A.-B. FAHLCRANTZ' BOKTRYCKERI STOCKHOLM, 1909.